NORGES PELSDYRALSLAG

NORWEGIAN FUR BREEDERS' ASSOCIATION

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 Oslo

Deres ref: 18/1305 Oslo, 31. januar 2019

HØRINGSSVAR: FORSLAG TIL LOV OM FORBUD MOT HOLD AV PELSDYR OG FORSLAG TIL ORDNING FOR ØKONOMISK KOMPENSASJON TIL PELSDYROPPDRETTERE

Vi viser til departementets høringsbrev av 22. november 2018 om forslag til lov om forbud mot hold av pelsdyr.

1 NORGES PELSDYRALSLAG ER FULLT OG HELT IMOT FORSLAGET OM FORBUD MOT HOLD AV PELSDYR

Etter årevis med utredninger, fra to ulike regjeringer, konkluderte et bredt flertall i Stortinget 10. januar 2017, inkludert tre av dagens regjeringspartier, å legge til rette for en fremtidsrettet og bærekraftig pelsdyrnæring basert på enda strenger krav til dyrevelferd.

Stortinget ga bøndene klarsignal om å investere for fremtiden. Det kom dermed som et sjokk da regjeringspartiene, bak lukkede dører på Jeløya, bestemte seg for å legge ned næringen. Stikk i strid med stortingsvedtaket og flertallet i Pelsdyrutvalget.

Norske pelsdyrbønder og norsk landbruk reagerer på måten regjeringen synes å prioritere behovet for fortsatt makt, fremfor livene og livsgrunnlaget til norske familier som lever av pelsdyrproduksjon.

Vi reagerer på at:

- Høringsforslaget ikke ivaretar pelsdyrbøndenes rettssikkerhet, men heller baserer seg på utdaterte uttalelser fra lovavdelingen i justisdepartementet.
- Departementet overser at høyesterettsadvokat og grunnlovsekspert Arne Fliflet mener et forbud mot pelsdyrhold er i strid med Grunnloven.
- Høringsforslaget legger opp til en kompensasjonsordning som vil etterlate bønder i dyp og livslang gjeld, igjen basert på en utdatert og lite egnet rapport.
- Departementet ikke vil forholde seg til rapporter som dokumenterer at et forbud vil påføre bøndene flere milliarder kroner i tap.

Besøksadresse:
Økern Torgvei 13
0580 Oslo

Postadresse:
Postboks 175 Økern
0509 Oslo

Telefon: 47 80 72 00

E-post: post@norpels.no
www.norpels.no

Organisasjonsnummer
NO 938 752 737 MVA

For øvrig mener Norges Pelsdyralslag at høringsfristen er for kort. Den knappe tiden øker risikoen for at de dramatiske forslagene ikke muliggjør å gi et fyllestgjørende svar til de konsekvenser forslagene innebærer. Høringsfrist i saker av omfattende betydning skal normalt være tre måneder, i henhold til utredningsinstruksen, og vi kan vanskelig se at høringen gjennomføres på en forsvarlig måte.

Vi merker oss at flere andre som gir høringssvar gir uttrykk for at høringsfristen burde vært lenger. Regelrådet uttaler blant annet i sitt høringssvar:

> *«forslaget er så omfattende at en lenger høringsperiode hadde vært fornuftig av hensyn til de berørte. Det vil også bidra til gode og velfunderte høringsinnspill».*

Norges Pelsdyralslag mener at Stortingets klare vedtak fra 10. januar 2017 om bærekraftig utvikling for pelsdyrhold i Norge umulig kan bli utdatert på kun 12 måneder. Stortinget, med Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vedtok «bærekraftig utvikling» i januar 2017 fremfor «styrt avvikling» av næringen. Vedtaket avsluttet en langvarig og svært grundig utredningsprosess som hadde foregått siden 2012. En prosess som først resulterte i NOU 2014:15, og deretter i et stortingsvedtak om fortsatt bærekraftig utvikling for næringen.

Utvalg og utredninger, eksperter som etologer, veterinærer og andre med spesialkompetanse, aktivister og bønder – alle hadde kommet med sine syn. Alle fakta var på bordet, og vedtaket i Stortinget var basert på de fire partienes programmer – vedtaket var tydelig og endelig. Mandatet til pelsdyrutvalget var nettopp at utvalgets utredning skulle bidra til forutsigbarhet om fremtidige rammevilkår for pelsdyrnæringen. I det offentlige ordskiftet, påpekte politikerne med rette, at pelsdyrproduksjon er en viktig del av distriktslandbruket. Så med all utredning, kronet med et stortingsvedtak på toppen av det hele, var det all mulig grunn for pelsdyrbøndene til å oppfatte at deres posisjon var avklart. En avklaring de kunne forholde seg til i sitt videre arbeid med drift av gård og hjem.

1.1 STORTINGET SA JA TIL AT BØNDENE KUNNE SATSE

Dette førte til at bøndene investerte, tok opp lån og gjorde beslutninger om avgjørende livsvalg, ut fra en berettiget forventing om fortsatt drift i all overskuelig fremtid. Forutsetningen var at dyrevelferden ble ivaretatt, men det var det ingen som var i tvil om at den ville bli. Næringen var i ferd med å utvikle et eget dyrevelferdsprogram, som sammen med andre skjerpelser i forskriften, bidro til å forsterke tanken om en bærekraftig næring med god dyrevelferd.

Den politiske prosessen som førte frem til Stortingets vedtak om fortsatt bærekraftig utvikling står derfor i sterk kontrast til Jeløya-plattformen. I motsetning til den prosessen som ledet frem til Stortingets 2017-vedtak, så bærer Jeløya-plattformen preg av å være en «politisk hestehandel» gjennomført bak lukkede dører uten en demokratisk prosess. Konsekvensen av Jeløya-plattformen er en tilsidesettelse av en skikkelig utredning og et vedtak i Stortinget.

I dagens regjering har tre av de fire partiene gått til valg på å sikre en bærekraftig pelsdyrnæring med god dyrevelferd. Den politiske helomvendingen, foretatt bak lukkede dører på Jeløya, utløste spørsmålene: «Er det lov å sette et stortingsvedtak til side på denne måten?» og «kan de folkevalgte politikerne bryte den samfunnskontrakten de har inngått med sine velgere på denne måten?».

1.2 IVARETAR IKKE GRUNNLEGGENDE RETTSPRINSIPPER

Departementet har i sitt høringsbrev ikke ivaretatt grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper ved å basere seg på en utdatert uttalelse fra lovavdelingen i Justisdepartementet, datert 11. mai 2016. Departementet har ikke en gang vurdert den rettslige betydningen av stortingsvedtaket i 2017, samtidig som de synes å ignorere at en av Norges fremste eksperter på Grunnloven, høyesterettsadvokat Arne Fliflet, har advart på det sterkeste mot å gjennomføre Jeløya-plattformens varslede helomvending fra «bærekraftig utvikling» til næringsforbud i denne stortingsperioden.

Som en følge av dette har fem pelsdyrbønder gått til sak mot staten i fire ulike deler av landet. Næringen støtter de fem pelsdyrbøndene som har gått til rettssak mot staten, for å kreve dom for sin rett til å drive med pelsdyrhold. Vi merker oss at regjeringens svar så langt kun har handlet om å forsøke å få saken avvist.

Departementet skriver at det mest sentrale temaet i diskusjonen om pelsdyrnæringens fremtid har vært dyrevelferd, og det har vært stilt spørsmål ved om dyrevelferden kan bli tilstrekkelig god innenfor de rammene som driftsformen setter. Det føres imidlertid ingen bevis for påstanden om ikke tilstrekkelig dyrevelferd. Tvert imot sier departementet i Meld. St. 8 (2016-2017):

> *«Departementet mener at formålet i seg selv ikke taler for et forbud mot pelsdyrhold, og at dette dyreholdet, på samme måte som andre tillatte dyrehold, er akseptabelt dersom det kan foregå på en måte som gir tilfredsstillende dyrevelferd.»*

Videre uttalte departementet:

> *«Den overordnede vurderingen er at det er mulig å ha tilstrekkelig god dyrevelferd i næringen …».*

1.3 DENNE HØRINGEN HANDLER OM DE STORE PRINSIPPENE I SAMFUNNET VÅRT

Regjeringen vil med et forbud legge til rette for at norske forbrukere skal kunne kjøpe pelsprodukter fra land som har mangelfull regulering, som mangler tilfredsstillende offentlig tilsynsapparat og hvor dyrevelferden totalt kan være betydelig dårligere. Slik sett bidrar regjeringen til at velferden for pelsdyr svekkes, nettopp ved å flytte produksjonen fra Norge hvor disse viktige faktorene er på plass. Da om lag 100 veterinærer evaluerte dyrevelferden på alle pelsdyrgårder høsten 2018, svarte 100 prosent at dyrevelferden til rev og mink var «svært god» eller «god». Ikke <u>én</u> eneste veterinær svarte «mindre god» eller «dårlig».

Norges Pelsdyralslag oppfatter at høringsforslaget er bygd på følelser, påstander og meninger fra et lite knippe politikere i regjeringen og lite på fakta. Det har de gjort uten å gjennomføre noe i nærheten av en utredning eller prosess.

Denne høringen handler om de store prinsippene i samfunnet vårt. Om forutsigbarhet, rettferdighet, demokrati og åpne prosesser. Vi vil i vårt svar gå grundig gjennom disse grunnleggende prinsippene. Det viktigste er likevel at dette handler om livet og livsgrunnlaget til flere hundre norske familier. De har blitt, og blir, behandlet på en måte som er hensynsløs og totalt uakseptabel. Regjeringen har i dette forslaget ikke bare gått inn for å ta fra dem deres levebrød og verdier som er opparbeidet gjennom generasjoner, de har også foreslått å gi en «kompensasjon» som kan gjøre mange til gjeldsslaver.

Usikre tall

Regjeringen foreslår å legge ned en næring uten å vite hva det vil koste, hvor mange det vil ramme, hvordan livene til de som rammes blir, og uten å vurdere om de i det hele tatt har lov til å gjøre det.

Forslaget bygger på to fullstendig utdaterte dokumenter. Det ene er en samfunnsøkonomisk analyse fra Menon, som ikke kan brukes til å beregne tap og erstatning presist. Det andre er den tidligere nevnte vurderingen fra Lovavdelingen fra 2016 som blant annet legger til grunn at: «de*t i lengre tid har vært usikkerhet rundt vilkårene for pelsdyroppdrett i Norge*». Det til tross for at den usikkerheten ble fjernet ved stortingsvedtak året etter at analysen ble gjennomført.

Kan koste milliarder å legge ned næringen

Departementet har videre oversett to helt ferske og målrettede analyser av tap og erstatning, og som begge konkluderer med at et rettferdig oppgjør vil koste flere milliarder kroner. Erstatningsforslaget fra regjeringen er bygd på utdaterte og faglig svake utregninger. Det er satt opp med en modell som ikke er i nærheten av å dekke det direkte økonomiske tapet bøndene lider. Den tar ikke hensyn til den faktiske og dokumenterte livssituasjonen til bøndene, og heller ikke hvilke andre inntektsmuligheter de har. Det dekker ikke tapene til produsentene, dem som eier og leier ut anlegg eller til tilknyttede virksomheter.

Resultatet er en sjokkerende lav ramme, og en innretning som synes å ha som mål ikke bare å legge ned næringen, men også å ruinere hver enkelt familie. De menneskelige konsekvensene vil gjøres enda verre og langt mer dramatiske av forslaget. Lokalsamfunn over hele Norge vil rammes, både på kort og lang sikt.

Til alt overmål vil et forbud mot hold av pelsdyr bidra til å svekke handelsbalansen ytterligere. Den vil sette en presedens, som er skremmende, både for norske og utenlandske investorer og næringsdrivende. Det er alvorlig for forutsigbarheten til norsk næringsliv at regjeringen bygger et så dramatisk lovforslag på et fullstendig manglende faglig og juridisk grunnlag, og det kun 12 måneder etter Stortingets vedtak om bærekraftig utvikling. Den pågående prosessen synes i stor grad å være preget av et ønske om fortsatt makt fremfor en faglig vurdering.

Hele prosessen med å foreslå en avvikling av en næring, som Stortinget for to år siden ønsket å videreføre, bærer preg av en useriøs behandling og maktmisbruk. Det virker som om partiene ønsker å få avklart saken før høstens kommunevalg.

Norges Pelsdyralslag er av alle disse årsakene fullt og helt mot forbud og nedleggelse av norsk pelsdyrnæring.

«Vi fikk ingen advarsler fra noe hold. Og vi fikk penger av Innovasjon Norge. Vi ville bygge litt mindre, men Innovasjon Norge ville at vi skulle ha plass til flere bur.»

BJØRN KJETIL FRAFJORD

Pelsdyrbonde i Frafjord, Rogaland. Har investert over 6 millioner siste seks år.

2 HVORFOR DET IKKE ER RETTSLIG MULIGHET TIL Å ETABLERE ET FORBUD MOT PELSDYROPPDRETT I NORGE, OG HVORFOR HØRINGSFORSLAGET IKKE IVARETAR RETTSSTATENS GRUNNLEGGENDE RETTSSIKKERHETSPRINSIPPER

Norges Pelsdyralslag reagerer sterkt på at regjeringen velger å se bort ifra at Stortinget i januar 2017 fattet et vedtak av stor politisk og rettslig betydning, blant annet ved å basere høringen på en utdatert uttalelse fra lovavdelingen (2016). Regjeringens handlemåte er vilkårlig, lite gjennomtenkt og sterkt urimelig ovenfor de pelsdyrbøndene som fratas sitt levebrød, verdien av familiegården mm. De rettslige spørsmålene rundt et forbud er mange og kompliserte, men få eller ingen er vurdert av regjeringen – til tross for at grunnlovsekspert Arne Fliflet har advart politikerne mot å forby pelsdyrnæringen. I en juridisk betenkning konkluderer han med at dette er i strid med Grunnloven og EMK.

Landbruks- og matdepartementet redegjør i høringsforslaget for den *«rettslige muligheten til å etablere et forbud mot pelsdyroppdrett»* i Norge, og konkluderer senere med at det er rettslig adgang til å etablere et forbud. Vi er sterkt uenig i denne vurderingen, og viser her til at Stortinget den 10. januar 2017 fattet vedtak om fortsatt bærekraftig utvikling fremfor styrt avvikling av norsk pelsdyrnæring.

Vedtaket kom som et resultat av en mangeårig prosess, og kan ikke forstås som noe annet enn en «endelig avklaring» på norske pelsdyrbønders politiske og rettslige posisjon. Stortingsvedtaket er av sentral betydning når det skal vurderes om det er rettslig adgang til å etablere et forbud mot pelsdyrproduksjon i Norge.

Den foreslåtte avviklingen kom, som tidligere nevnt, etter regjeringsforhandlingene mellom de tre partiene Venstre, Høyre og Fremskrittspartiet, og fremstår i sin helhet som en politisk avtale inngått bak lukkede dører på Jeløya for å sikre regjeringssamarbeidet med Venstre. Jeløya-plattformen er klart i strid med Stortingets vedtak i 2017

En avvikling av pelsdyrnæringen har lenge vært en av Venstres kampsaker, og mye tyder på at de tre regjeringspartiene har vært så opptatt av å sikre egne posisjoner at de har vært villige til å inngå en avtale som er klart strid med Stortinget 2017-vedtak. At dette er en lite gjennomtenkt avgjørelse underbygges av den korte høringsfristen, og det faktum at høringsforslaget baserer seg på en utdatert uttalelse fra lovavdelingen i fra 11. mai 2016. Resultatet av dette er et svært mangelfullt høringsforslag som ikke ivaretar pelsdyrbøndenes rettsikkerhet på en forsvarlig måte.

Uansett næring, så er dette uhørt i en sak hvor det er snakk om å frata familier deres levebrød, samt påføre norske bønder omfattende økonomiske tap ved at verdien av gård- og grunn reduseres betydelig. Det er her snakk om svært inngripende tiltak som er ment å ramme et stort antall norske borgere, og det er slik sett avgjørende for det norske folks tillitt til det offentlige, at prosessen gjennomføres på en ryddig måte, i tråd med grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper.

2.1 HØRINGSFORSLAGET ER BASERT PÅ EN UTDATERT UTTALELSE FRA LOVAVDELINGEN

En grunnleggende feil ved høringsforslaget er at det er basert på en utdatert uttalelse fra lovavdelingen. Lovavdelingens uttalelse tar for seg produsentenes rettslige posisjon (rettsstilling), og er avgitt 11. mai 2016. Det vil si før Stortingets vedtak 10. januar 2017 om «fortsatt bærekraftig utvikling fremfor styrt avvikling» av pelsdyrnæringen. Den faktiske og rettslige betydningen av 2017-vedtaket er med andre ord ikke vurdert av lovavdelingen.

At 2017-vedtaket, som er av tungtveiende rettslig betydning, ved vurdering av bøndenes rettslige posisjon, ikke er hensyntatt i høringsforslaget, gjør det vanskelig å forholde seg til utredningen i sin helhet. Det vises i denne sammenheng til at stortingets 2017-vedtak er av sentral betydning ved vurdering av pelsdyrprodusentenes vern etter Grunnloven, Den Europeiske menneskerettighetskonveksjonen (EMK), EØS-reglene mv. Sentralt i denne sammenhengen er det at det derfor må foretas en konkret vurdering på tidspunktet for den foreslåtte avviklingen, hvor det blant annet vektlegges om pelsdyrbøndene hadde en berettiget forventning om videre drift, om det foreligger tvingende allmenne hensyn – eller sterke samfunnsmessige hensyn – som tilsier en avvikling og så videre. Vurderingene er «ferskvare», og det må derfor tas utgangspunkt i de til enhver tid rådende forhold for å sikre et mest mulig korrekt resultat.

I dette tilfellet har departementet gjort det motsatte ved å basere høringsforslaget på en utdatert uttalelse fra Justisdepartementet fra mai 2016. Videre er det sterkt kritikkverdig at hverken betydningen Grunnlovens § 110, eller Norges bilaterale forpliktelser overfor Polen/Litauen, er vurdert i høringsforslaget. Norges Pelsdyralslag mener prinsipalt at det ikke er rettslig mulig å etablere et forbud mot pelsdyrproduksjon og at høringsforslaget ikke ivaretar grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper ved at den politiske- og den rettslige betydningen av Stortingets vedtak fra 2017 om bærekraftig utvikling ikke er vurdert.

At Justisdepartementet i sitt høringssvar datert 22.1.19 uttrykker at: «Justis- og beredskapsdepartementet har ingen merknader» til lovforslaget, illustrerer med all mulig tydelighet høringens manglende ivaretakelse av pelsdyrbønders rettssikkerhet.

Vi vil i det følgende redegjøre nærmere for pelsdyrprodusentenes vern etter Grunnloven og EMK, herunder den rettslige betydningen av Stortingets vedtak av 10. januar 2017, betydningen av bilaterale avtaler inngått med Polen/Litauen, og betydningen av EØS-retten.

2.2 PELSDYRPRODUSENTENES VERN ETTER GRUNNLOVEN OG EMK

At regjeringspartiene ved inngåelsen av Jeløya-plattformen, og i etterfølgende forhandlinger, har ignorert betydningen av Stortingets 2017-vedtak om bærekraftig utvikling fremstår vilkårlig, hensynsløst og sterkt urimelig overfor de pelsdyrbøndene som i dag risikerer å bli fratatt sitt levebrød.

2.2.1 Nærmere om Grunnlovsspørsmålene (§§ 97, 105, 110)

Grunnloven § 110 lovfester borgernes rett til å kunne tjene til lives opphold ved arbeid eller næring, og Stortinget har som lovgiver plikt til å respektere og sikre denne rettigheten, jfr. Grl. § 92. Det er imidlertid ingenting som tyder på at regjeringspartiene vurderte betydningen av Grunnloven § 110 ved inngåelsen av Jeløya-plattformen, og betydningen av grunnlovsbestemmelsene er heller ikke vurdert i høringsforslaget.

Det til tross for at Stortingets vedtak av 10. januar 2017, om fortsatt bærekraftig utvikling fremfor styrt avvikling, var resultatet av en årelang og grundig utredningsprosess. Vi viser i denne sammenheng til at 2017-vedtaket ble fattet på grunnlag av det regjeringsoppnevnte pelsdyrutvalgets NOU 2014:15: *(Norsk pelsdyrhold - bærekraftig utvikling eller styrt avvikling? Gjennomgang av pelsdyrnæringen).*

Utredningen var ment å skape trygghet og visshet om norske pelsdyrbønders fremtid. Det var derfor naturlig å forstå 2017-vedtaket som en annerkjennelse av norske pelsdyrprodusenters dyrevelferd, og en «endelig avklaring» av Norske pelsdyrbønders rettslige posisjon. Den faktiske konsekvensen av vedtaket var økt investeringsvilje, og mange av de som hadde ventet på en rettslig avklaring besluttet nå å foreta ytterligere investeringer og/eller på annen måte satse på pelsdyrproduksjon.

Pelsdyrbøndene oppfattet etter 2017-vedtaket at de kunne innrette seg på at deres næringsvirksomhet skulle kunne fortsette, men på strengere vilkår. Norske pelsdyrbønder anså etter 2017 at det ikke hersket noen tvil, næringsutøverne skulle få fortsette, og pelsdyrbøndene fikk derfor en berettiget forventning om å kunne fortsette sin virksomhet.

Det vises i denne sammenheng til at Stortinget forut for 2017-vedtaket hadde foretatt en grundig avveining av de berørte interessene (etikk, faktiske, rettslige forhold mm.). Det var derfor naturlig for Norges pelsdyrbønder å forstå Stortingets vedtak som et utslag av en respekt for deres rettigheter, og en oppfølgning av myndighetens plikt til å sikre og respektere pelsdyrbøndenes rettigheter, jfr. Grunnloven § 92.

2018-avtalen, Jeløya-plattformen, satte imidlertid en strek over den avveiningen, og den forholdsmessighetsvurderingen, som stortingsvedtaket av 10. januar 2017 bygde på. Det varslede forbudet mot pelsdyrproduksjon innebærer et inngrep i «etablerte rettigheter eller rettsposisjoner», dvs. forventninger som pelsdyrprodusentene ble gitt ved 2017-vedtaket, og som er rettslig beskyttet, jfr. læren om de «berettigede forventinger» (legitimate expectations).

Retten til å kunne tjene til livets opphold gjennom arbeid og næring er grunnleggende for befolkningen, og Grunnloven gir her uttrykk for en grunnleggende rettsikkerhetsgaranti. Dyrevern, dyrevelferd og etikk er sentrale hensyn, men også disse hensynene var sentrale deler av den utredningsprosessen som førte frem til vedtaket i 2017 om bærekraftig utvikling. Det er av vesentlig betydning, i denne sammenheng, at det i etterkant av 2017-vedtaket ikke er tilkommet nye opplysninger som tilsier at Stortingets vedtak 10. januar 2017 ble fattet på feilaktig grunnlag. Tvert imot, så tyder alt på at vedtaket ble fattet på grunnlag av en utførlig utredningsprosess som satt Stortinget i stand til å fatte et velbegrunnet vedtak. Dette i motsetning til Jeløya-plattformen som utelukkende synes å være basert på regjeringspartienes ønske om å forbli i rollen som «makthaver».

Videre oppfatter vi det som en grov krenkelse av Grunnloven § 110 jfr. § 92 at ikke den rettslige betydningen av Grunnloven § 110 er vurdert og/eller vektlagt i høringsforslaget.

Grunnloven § 97 gir uttrykk for at *"ingen lov må gis tilbakevirkende kraft".* Ordlyden er absolutt, men det er kun tilbakevirkning til skade som rammes av forbudet. Bestemmelsens kjerneområde er der det legges byrder på handlinger (eller unnlatelser) begått før lovendringen, typisk at det innføres sanksjoner mot handlinger som var lovlige da de ble foretatt. Det er sikker rett at bestemmelsen også gir vern mot at det begås uforholdsmessige inngrep i etablerte rettsposisjoner.

I Rt. 1997 s. 1415 ("Borthen-saken) fremholdt Høyesteretts flertall at Grunnloven § 97 skal ivareta hensynet til borgernes behov for trygghet, forutberegnelighet og innrettelse på den ene siden, og hensynet til lovgivers frihet og behov for å regulere på den annen side. Det fremgår av Høyesteretts avgjørelse at det skal foretas en bred avveining, hvor borgernes behov for rettssikkerhet må veies opp mot lovgivers behov for å gjennomføre lovendringen. Dersom sterke samfunnsmessige interesser tilsier at det gjøres inngrep i etablerte rettigheter, skal det mye til før inngrepet anses grunnlovsstridig.

I etterkant av Borthen saken er det avsagt flere relevante Høyesterettsavgjørelser, blant annet Rt. 2013 s. 1345 «Voldstad» og HR-2016-389-A «Stortingspensjon». I Rt. 2013 s. 1345 ("Volstad-dommen") kom Høyesteretts flertall på ni dommere til at en endring i forskrift om strukturkvoteordning for havfiskeflåten, som medførte at allerede tildelte strukturkvoter ble tidsavgrenset for fremtiden, ikke innebar en ulovlig tilbakevirkning etter Grunnloven § 97. Mindretallet på åtte dommere konkluderte med at; innføringen av tidsbegrensning på de eksisterende kvotene var i strid med Grunnloven § 97.

Høyesteretts interesseavveining i Volstad-dommen, mellom lovgivers behov for å regulere fiskeriene og konsesjonshavernes rettssikkerhet, gir veiledning for den avveiningen som må foretas ved vurderingen av om det kan innføres forbud mot pelsdyrproduksjon i Norge. Slik lyder deler av dommen:

> "Rettslige posisjoner som bygger på offentlige tillatelser, nyter imidlertid ikke uten videre vern etter Grunnloven § 97 mot ny lovgivning. Om en rettighet er vernet, beror på rettighetens karakter, innhold og fundament, jf. plenumsdommen i Borthensaken i Rt-1996-1415 på side 1424. Og selv om en rettighet etter sin art er vernet, er det ikke dermed sagt at et inngrep i den er grunnlovsstridig. Som jeg skal komme tilbake til, avhenger dette av en nærmere vurdering."

Videre brukte flertallet og mindretallet to ulike vurderingsformer for hva som skal til for å fastslå grunnlovsstrid. Mindretallet tok utgangspunkt i en vurdering av om det forelå sterke samfunnsmessige hensyn for tidsbegrensningen, mens flertallet tok utgangspunkt i en vurdering av hvor økonomisk urimelig inngrepet konkret var overfor Volstad. Dette er senere blitt nærmere klargjort i Høyesteretts enstemmige dom om regulering av Stortingspensjoner, HR-2016-389-A, som rydder opp i det tilsynelatende motsetningsforholdet mellom flertallet og mindretallet i Volstad-dommen. Førstvoterende oppsummerer rettssituasjonen som følger (avsnittene 76 og 77):

> «(76) Fra denne gjennomgåelsen slutter jeg at kjernespørsmålet er hvor sterkt tilbakevirkningselementet er. Hvis loven direkte knytter tyngende rettsvirkninger til tidligere hendelser, er loven som hovedregel grunnlovsstridig. Gir loven derimot bare regler om hvordan en allerede etablert posisjon skal utøves, er hovedregelen den motsatte. I de sistnevnte tilfellene har lovgiveren et betydelig spillerom, se avsnitt 94 i strukturkvotedommen. Det er en glidende overgang mellom disse ytterpunktene. I rederiskattedommen omtales dette som «overgangsformer», mens det i

strukturkvotedommen fremheves at «Borthen-normen» er relativ, fleksibel og skjønnsmessig.

(77) Jeg konstaterer videre at det uavhengig av normvalg må skje en avveining mellom de vernede interesser på den ene siden, og de samfunnsmessige hensynene på den annen. Vurderingen må skje konkret for dem som er parter i saken, men det må kunne tas hensyn til helheten ved lovreguleringen, se avsnitt 155 i rederiskattedommen. Ved vurderingen har det betydning hvilke rettigheter eller posisjoner inngrepet gjelder, hvilket grunnlag den enkelte eller en gruppe har for sine forventninger, om inngrepet er plutselig og betydelig, og om fordelingen av byrdene rammer den enkelte eller en gruppe særlig hardt, jf. Borthen-dommen og strukturkvotedommen. De samfunnsmessige hensynene må holdes opp mot dette."

Det er på det rene at retten til å drive pelsdyrproduksjon i seg selv ikke er en grunnlovsbeskyttet rettighet. Det avgjørende vil derfor være en avveining mellom brede samfunnshensyn, vurdert i lys av hensynet til de som rammes av tilbakevirkningen. Sentralt i denne sammenheng er hvilket vern rettigheten nyter, om det er snakk om å regulere eller forby en allerede etablert rettighet, hvilke forventninger næringsutøverne har og hvilke samfunnsmessige hensyn som tilsier et forbud.

Et utgangspunkt her er at rettigheter som bærer preg av støttetiltak normalt har et svakere vern mot endringer enn rettigheter oppnådd gjennom rettsstiftende handlinger. Pelsdyrproduksjon er ikke preget av støtteordninger eller næringspolitiske virkemidler for å understøtte næringsutøverne. Tvert imot, så forutsetter virksomheten betydelige private investeringer, blant annet i bygninger og anlegg, kvalifiserte medarbeidere, driftssystemer, infrastruktur mv. Det kan ikke være tvil om at bortfall av retten til å drive en eksisterende virksomhet, som er basert på betydelige investeringer, isolert sett vil representere et vesentlig inngrep.

Videre er det i dette tilfellet ikke tale om å gi *«regler om hvordan en allerede etablert posisjon skal utøves»,* men om å forby en allerede etablert posisjon. Den etablerte posisjonen ble særlig styrket ved de berettigede forventningene om videre drift som ble skapt ved pelsdyrutvalget (NOU 2014:15) og stortingsvedtaket fra 2017. Dette tilsier, isolert sett, at pelsdyrprodusentenes rettigheter i seg selv, er en type økonomiske rettigheter som har et sterkt vern etter Grunnloven § 97.

Sett i lys av at den begrunnelsen som er gitt for et forbud i høringsnotatet, kan vi ikke se at de begrunnelsene som er gitt i høringsnotatet gir uttrykk for sterke samfunnsinteresser. Derimot kan det følge en rekke samfunnsmessige negative konsekvensene ved et forbud, i form av tap av arbeidsplasser og mindre satsing på investeringer i infrastruktur og innovasjon.

Oppsummert, så er det vår oppfatning at eksisterende pelsdyrprodusenter har et sterkt vern etter Grunnloven § 97. Det dreier seg om fundamentale økonomiske rettigheter i form av retten til å drive en næring. Rettighetene er lovlig etablert, uten tidsbegrensning, og det er foretatt betydelige investeringer i tillit til at rettigheten er uten noen slags tidsbegrensing. Et forbud vil representere et betydelig inngrep, som det er vanskelig å beskytte seg mot i forkant, og det vil ramme de berørte særlig hardt.

Det må derfor kreves sterke samfunnsmessige hensyn for at en tilbakevirkning ikke skal anses for særlig eller klart urimelig eller urettferdig. Næringen kan ikke se at høringsutkastet vektlegger samfunnsmessige hensyn av en slik tyngde at det likevel ikke kan anses klart urimelig å gi en lov om tidsbegrensning tilbakevirkende kraft. Det foreslåtte forbudet vil derfor innebære et *"særlig eller klart urimelig eller urettferdig"* inngrep i strid med tilbakevirkningsforbudet Grunnloven § 97.

Grunnloven § 105 uttrykker at der noen må: *«avgi sin rørlige eller urørlige eiendom til offentlig bruk, så bør han eller hun ha full erstatning av statskassen».* Det er på det rene at pelsdyrprodusentene ikke må avgi sine eiendommer, men det er i rettspraksis åpnet for en analogisk anvendelse av bestemmelsen der offentlige myndigheter vedtar rådighetsinnskrenkninger over eiendom.

Det fremgår av høringsforslaget side 13 at:

> *«lovavdelingen viste til rettspraksis om dette spørsmålet, og uttalte at på bakgrunn av den restriktive holdningen i rettspraksis kan vi etter dette ikke se at det er grunnlag for analogisk anvendelse av Grunnloven paragraf 105 i et tilfelle som dette.»*

Heller ikke det faktum at pelsdyrprodusentene utvilsomt vil lide betydelige økonomiske tap som en konsekvens av forbud mot pelsdyrproduksjon, ble vurdert som avgjørende.

> ***«Lovavdelingen pekte blant annet på at hensynet til dyrevelferd, eventuelt de etiske hensyn som kunne ligge bak et ønske om forbud mot pelsdyroppdrett, er anerkjente samfunnshensyn som lovgiver utvilsomt kan legge vekt på som grunnlag for et forbud.***
>
> ***(…)***
>
> ***Lovavdelingen nevnte også at det i praksis er blitt lagt vesentlig vekt på om den private parten måtte være forberedt på at restriksjoner kunne bli innført, og i denne sammenheng at det i lengre tid har vært «usikkerhet rundt vilkårene for pelsdyroppdrett i Norge».***

Lovavdelingens uttalelse er avgitt før Stortingets 2017-vedtak, og tar ikke hensyn til hverken den politiske eller rettslige betydningen av at Stortinget den 10. januar 2017 fattet vedtak om bærekraftig utvikling fremfor styrt avvikling av pelsdyrnæringen.

Stortingets 2017-vedtak, og den rettslige betydning av vedtaket, er av stor betydning ved vurderingen av om Grunnloven § 105 kommer til anvendelse. Dette tydeliggjøres ved at det i høringsforslaget fremheves at lovavdelingen har uttrykt at det: *«i praksis har blitt lagt vesentlig vekt på om den private part måte være forberedt på at restriksjoner kunne blir innført».* For deretter å konkludere med at: «det *i lengre tid har vært usikkerhet rundt vilkårene for pelsdyroppdrett i Norge*».

Stortingets 2017-vedtak var, som nevnt, resultatet av en årelang utredningsprosess, og stortingsvedtaket ble oppfattet som en «endelig avklaring» på norske pelsdyrbønders politiske og rettslige posisjon. Vedtaket ble fattet på grunnlag av det regjeringsoppnevnte pelsdyrutvalgets NOU 2014:15 og departementets stortingsmelding, og det var naturlig å forstå Stortingets 2017-vedtak som en annerkjennelse av norsk pelsdyrproduksjon.

Dersom det hadde blitt avdekket forhold av tungtveiende samfunnsmessig betydning under utredningsprosessen, ville det ikke blitt fattet vedtak om bærekraftig utvikling i Stortinget. Det blir derfor feil når det i høringsbrevet uttrykkes at:

> *«… de etiske hensyn som kunne ligge bak et ønske om forbud mot pelsdyroppdrett, er anerkjente samfunnshensyn som lovgiver utvilsomt kan vektlegge som grunnlag for et forbud».*

Videre blir det feil nå det fremheves fra lovavdelingens 2016-uttalelse at:

> *«… det i lengre tid har vært usikkerhet rundt vilkårene for pelsdyroppdrett i Norge».*

Få næringer har vært gjenstand for en så grundig vurdering av etiske og faktiske forhold, og Stortingets 2017-vedtak «fjernet» for alle praktiske formål den tvilen som tidligere hadde knyttet seg til norske pelsdyrbønders fremtid.

Det var derfor ingen *«usikkerhet rundt vilkårene for pelsdyroppdrett i Norge»* i 2018, og det blir derfor feil å benytte seg av lovavdelingens vurdering fra 2016. Dette er et av flere konkrete eksempler på hvordan høringsforslaget er basert på bristende eller manglende forutsetninger, med de konsekvenser det har fått for høringens innhold, og i forlengelse av norske pelsdyrbønders rettssikkerhet.

Om det innføres et forbud mot pelsdyrproduksjon i Norge, er det næringens oppfatning at Grl. § 105 kan anvendes analogisk, slik at pelsdyrbøndene skal få sine tap erstattet i tråd med ekspropriasjonsrettens prinsipper. Det vises i denne sammenheng til at lovforslaget i praksis vil innebære en ekspropriasjon av pelsdyrbøndenes virksomhet med tilhørende driftsmidler slik som driftsbygninger, innredning, fôringsmaskiner og annet spesialutstyr, som blir lite eller ingenting verdt som følge av det foreslåtte forbudet.

2.3 NÆRMERE OM FORHOLDET TIL EMK TILLEGGSPROTOKOLL 1 ARTIKKEL 1

Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) tilleggsprotokoll, 1 artikkel 1 (p1-1), verner om fysiske og juridiske personers:

> *«… rett til å få nyte sin eiendom i fred. Ingen skal bli fratatt sin eiendom unntatt i det offentliges interesse og på de betingelser som er hjemlet ved lov og ved folkerettens alminnelige prinsipper».*

Vernet om eiendomsretten skal ikke svekke statens rett til å håndheve lover som den anser nødvendige for å kontrollere at eiendom blir brukt i samsvar med allmennhetens interesse.

Etter EMK P1-1 må et tilbakevirkende inngrep i økonomiske rettigheter, uansett om det vises til avståelses- eller kontrollregelen, være «i det offentliges interesse» og på de betingelser som er «hjemlet ved lov og ved folkerettens alminnelige prinsipper». I tillegg til at inngrepet må være begrunnet i legitime hensyn, har EMD oppstilt et krav om at det det må være rimelig forhold mellom mål og middel, jfr. bl.a. EMD-saken ««Sporrong and Lönnroth v. Sweden».

Det følger av høringsforslaget side 15:

> *«… lovavdelingen uttaler at det må «skje en avveining mellom den samfunnsinteressen som begrunner inngrepet og situasjonen til dem som rammes av inngrepet - her pelsdyrprodusentene. Det er tale om en helhetsvurdering hvor en lang rekke momenter kan spille inn. Dette gjør det vanskelig å finne sammenlignbare saker fra EMD eller andre domstoler». Lovavdelingen antar «at det i utgangspunktet er tale om et vidt handlingsrom for lovgiver». Når det gjelder de mulige begrunnelsene for tiltaket, mener lovavdelingen at dette er samfunnsmessige hensyns som vil veie relativt tungt i en rettslig vurdering av tiltakets proporsjonalitet»*

Høringsforslaget legger også her til grunn lovavdelingens uttalelse fra 11. mai 2016, men heller ikke her er det foretatt noen nærmere vurdering av 2017-vedtakets rettslige betydning. Det til tross for at EMK P1-1 forutsetter en helhetsvurdering hvor et sentralt vurderingstema er om eiendommen blir brukt i allmennhetens interesse, og om inngrepet i eiendomsretten er forholdsmessig.

Ved avveiningen mellom den samfunnsinteressen som begrunner inngrepet, og situasjonen til dem som rammes av inngrepet, må pelsdyrbondens rett til å tjene til livets opphold, måtte veies opp mot hensynet til dyrevelferd. Denne avveiningen må det trygt kunne legges til grunn at ble foretatt da Stortinget fattet vedtak om fortsatt bærekraftig utvikling den 10. januar 2017. Stortingets vedtak gir derfor et entydig og klart inntrykk av at et forbud mot pelsdyroppdrett verken var i allmenhetenes interesse eller forholdsmessig i 2017. At Stortingsvedtaket var resultatet av en årelang og grundig utredningsprosess, som ble fattet etter en åpen og demokratisk prosess i samsvar med allmenhetens interesse, underbygger dette ytterligere.

Vi legger derfor til grunn at et forbud mot pelsdyroppdrett, basert på de rådende hensyn i Jeløya-plattformen og de uendrede forholdene etter januar 2017, vil være sterkt uforholdsmessig for de pelsdyrbøndene som fratas sitt levebrød ved innføringen av et forbud og i strid med EMK P1-1.

2.4 NÆRMERE OM DE UTENLANDSKE PELSDYRPRODUSENTENES VERN ETTER BILATERALE AVTALER INNGÅTT MELLOM NORGE OG POLEN / LITAUEN VEDRØRENDE FREMME OG GJENSIDIG BESKYTTELSE AV INVESTERINGER

Næringen har flere medlemmer med utenlandske statsborgerskap, blant annet fra Polen og Litauen, som eier og driver pelsdyrgårder i Norge. Noen er bosatt i Norge og andre pendler mellom pelsdyrgården i Norge, Polen, Litauen osv. De utenlandske pelsdyrbøndene vil, i likhet med sine norske kollegaer, bli svært hardt rammet av et norsk forbud mot pelsdyrproduksjon. Betydningen av et eventuelt forbud mot pelsdyroppdrett for utenlandske aktører, er imidlertid ikke drøftet i høringsforslaget. Det vises i denne sammenhengen til at Norge har inngått bilaterale avtaler med Polen og Litauen vedrørende «fremme og gjensidig beskyttelse av investeringer» (05-06-1990 nr. 1 og 16-06-1992 nr. 2. De to bilaterale avtalenes punkt VI har tilnærmet lik ordlyd. Avtalen mellom Norge og Polen lyder:

> *«1. Investeringer som er foretatt av investor tilhørende den ene Kontraherende part på andre Kontraherende parts territorium kan ikke eksproprieres, nasjonaliseres eller gjøres til gjenstand for andre tiltak som har samme virkning (alle slike tiltak heretter kalt «ekspropriasjon»), med mindre følgende vilkår er oppfylt:*
>
> - *Ekspropriasjon skal foretas i almen interesse og være i overensstemmelse med intern rett.*
> - *Ekspropriasjon skal ikke være diskriminerende.*
> - *Ekspropriasjon skal bare kunne foretas mot erstatning.*
>
> *2. Erstatningen skal utgjøre investeringens markedsverdi umiddelbart før ekspropriasjonen og skal betales uten unødig opphold innen en periode som normalt kreves for oppfyllelse av formalitetskrav forbundet md overføringen, men som ikke i noe fall skal overstige 3 måneder. Erstatningen skal inkluderer rente, beregnet fra den første påfølgende dag etter den ovenfor nevnte periode til betalingsdagen etter rentesats, basert på libor for den aktuelle valuta og samme tidsperiode.»*

Det synes å være på det rene at et forbud mot pelsdyroppdrett i realiteten vil være: *«et tiltak som har samme virkning»* som en ekspropriasjon, med den konsekvens at Norge etter avtalen med Polen/Litauen vil være forpliktet til å betale erstatning i tråd med avtalen.

Erstatningen skal i tilfellet utgjøre markedsverdien umiddelbart før ekspropriasjonen og betales uten unødig opphold, men ikke senere enn 3 måneder etter at tiltaket er gjennomført.

Til tross for dette fremgår det på høringens side 13 at: *«… i alle fall en del av pelsdyroppdrettene utvilsomt vil kunne lide et betydelig økonomisk tap som en konsekvens av forbudet mot pelsdyroppdrett»*, og på side 20 at *«… vedtakelsen av et forbud mot pelsdyroppdrett i seg selv kan føre til at det i praksis hverken er mulig eller lønnsomt å utnytte hele avviklingsperioden».*

Basert på innholdet i høringsforslaget, så er det vårt syn at forslaget om et forbud mot pelsdyroppdrett ikke ivaretar hensynet til de utenlandske produsentene i tråd med Norges bilaterale forpliktelser. Den foreslåtte avviklingsperioden, og den varslede kompensasjonsmodellen - som ikke er en del av lovforslaget, innebærer en eller flere rettslige utfordringer knyttet til Norges bilaterale forpliktelser som ikke er forsvarlig utredet.

2.5 NÆRMERE OM PELSDYRPRODUSENTENES VERN ETTER EØS-RETTEN

Det kan reises spørsmål ved om forbudet mot pelsdyroppdrett kan anses som en restriksjon under EØS-avtalens regler om fri bevegelighet (for eksempel reglene om fritt varebytte etter EØS-avtalen artikkel 8 eller etableringsrett ette EØS-avtalen artikkel 31).

Departementet fremhever i høringsuttalelsen at en restriksjon likevel er lovlig hvis den er begrunnet i et tvingende allment hensyn og er forholdsmessig. Departementet mener det er tilfellet i vår sak.

Vi er sterkt uenig i at det foreligger tvingende allmenne hensyn, og at et forbud mot pelsdyroppdrett er forholdsmessig. Det vises her til at Stortinget i forut for 2017-vedtaket foretok en utførlig gjennomgang av pelsdyrnæringens etiske og faktiske sider (NOU 2014:15), og til at det på bakgrunn av denne utredningen ble fattet vedtak om bærekraftig utvikling 10. januar 2017.

Basert på Stortingets 2017-vedtak om bærekraftig utvikling, legger vi til grunn at det kan utelukkes at det i 2017 forelå tvingende allmenne hensyn som tilsa et forbud mot pelsdyroppdrett.

Tvert imot, så tyder Stortingets 2017-vedtak, og den mangeårige utredningsprosessen som ledet frem til vedtaket, på at næringen ble funnet skikket for videre drift basert på en grundig vurdering av de rådene forholdene i norsk pelsdyrnæring. Dersom det hadde foreligget «tvingende allmenne hensyn» og/eller vært uforholdsmessig byrdefullt å videreføre norsk pelsdyrhold, ville ikke Stortinget ha fattet vedtak om bærekraftig utvikling fremfor styrt avvikling.

Tatt i betraktning at det i tidsrommet mellom 10. januar 2017, og tidspunktet for inngåelsen av Jeløya-plattformen i januar 2018, ikke er fremkommet opplysninger som tilsier at 2017-vedtaket ble fattet på bakgrunn av bristende forutsetninger etc., fremstår det varslede forbudet mot pelsdyroppdrett som klart uforholdsmessig og i strid med EØS-avtalens regler om fri bevegelighet.

«Jeg har lagt livet mitt i pelsdyrgården og opparbeidet en kompetanse som ikke kan overføres til hvilken som helst landbruksproduksjon.»

ODD ARNE MYROMSLIEN

Pelsdyrbonde i Kvam, Oppland. Har investert 4,5 millioner i driften siste fire år.

3 HVORFOR FORTSATT BÆREKRAFTIG PELSDYRNÆRING

Pelsdyrnæringen er en lønnsom og eksportorientert næring, med svært god dyrevelferd. Forslaget om å avvikle pelsdyrnæringen strider mot regjeringens egen politikk om å legge til rette for grønne næringer, og sikre norsk næringsliv stabile og langsiktige rammevilkår. En avvikling av en pelsdyrnæring vil ramme næringssvake kommuner, og bidrar ikke til å ivareta Stortingets politikk om et landbruk i hele landet. Selve begrunnelsen for forbudet er helt og holdent udokumentert.

3.1 FORUTSIGBAR NÆRINGSPOLITIKK – EN FORUTSETNING

Forutsigbare rammebetingelser er en forutsetning for langsiktige investeringer for innenlandske og utenlandske investorer sin satsing. Alle som skal investere penger i næringsvirksomhet må ha tillit til at investeringene er sikre i overskuelig fremtid.

Når regjeringen velger å se bort fra hensikten med nedsettelse av pelsdyrutvalget, nemlig å utrede de to alternativene «bærekraftig utvikling» eller «styrt avvikling», og ikke minst den påfølgende behandlingen i Stortinget, nettopp for å skape forutsigbarhet, bidrar regjeringens helomvending til å forvitre folks og næringslivets tillitt til systemet. Astrid Meland, formulerte det slik i en kommentar i VG [1]: «Når politikerne endrer loven oftere enn folk skifter jakker, sier ja ett år og nei det neste, da ligner vi litt på land vi advarer mot å legge igjen penger i».

Etter flere år med usikkerhet om norsk pelsdyrnæring, formulerte regjeringen Stoltenberg II dette i statsbudsjett for 2014[2]:

> *«Regjeringa vil sette ned eit eige utval som skal gjennomgå pelsdyrnæringa med sikte på å gje føreseielege rammevilkår for næringa».*

Dette ble videreført av Solbergregjeringen etter valget i 2014. Landbruks- og matminister Jon Georg Dale understreket behovet for forutsigbarhet i Stortingsdebatten om pelsdyrnæringen i 2017, og uttalte blant annet:

> *«Vi treng faktisk at det er føreseieleg for aktørane som skal gjere investeringa».*

Og videre:

> *«Eg trur at vi alle må ta ansvar for å være tydelege på kva slags føresetnader næringa no har å halde seg til. Det gjorde regjeringa, og det gjer stortingsfleirtalet i dag».*

Morten Ørsal Johansen (Frp), saksordfører, sa blant annet at vedtaket betyr at næringen skal gis mulighet til å utvikle seg uten at det går ut over dyrevelferden. Høyres representant Ingunn Foss sa at Høyre ikke har tradisjon for å legge ned lønnsomme næringer og arbeidsplasser, spesielt i en tid hvor vi trenger hver eneste arbeidsplass. Komiteleder Geir Pollestad (Sp) sa at av hensyn til dyr og dyrevelferd er det behov for ro rundt pelsdyrhold, slik at bøndene våger å investere i dyrevelferd.

Forslaget om lovforbudet fra Jeløya-plattformen, og videreføring av dette i Granavolden-plattformen, fremstår som et markant brudd på norsk næringspolitikk, som gjennom årtier er bygget på prinsippet om forutsigbarhet. Det er spesielt uforståelig at det er den samme regjeringen (Solberg) som i 2016 gikk inn for bærekraftig utvikling, som nå har foretatt en kuvending. Saken blir ikke mer forståelig av at

[1] VG, Kommentar 18. juni 2018, Astrid Meland, https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/BJ1R0G/en-liten-smak-av-bananrepublikk

[2] Prop. 1 S. (2013-2014) fra Landbruks- og matdepartementet

regjeringen i Statsbudsjettet for 2019 skriver at den «vil bidra til å skape et robust og mangfoldig næringsliv[3] . Regjeringen påpeker videre i regjeringsprogrammet viktigheten av å videreutvikle andre næringer når etterspørselen fra petroleumsnæringen faller. Å legge ned en grønn landbruksnæring som årlig bidrar med flere hundre millioner kroner i eksportinntekter, og viktige inntekter i næringssvake strøk, er ikke å legge til rette for at Norge i fremtiden får flere bein å stå på.

Regjeringens målsettinger:	**Pelsdyrnæringen:**
Sikre vekstkraft i norsk økonomi	✓
Stimulere flere unge til å velge landbruk som yrke	✓
Bonden skal ha rett til å disponere over egen eiendom	✓

Nedleggelse av en hel næring har så vidt vi kjenner til ikke skjedd tidligere i norsk næringslivshistorie. Dette tenner, og bør tenne, varsellamper også i andre næringer, og spesielt hos dem som er eller kan bli utsatt for kritikk fra pressgrupper.

Norges Pelsdyralslag mener at et forbud mot pelsdyrhold vil svekke tilliten til norske myndigheters politikk for næringslivet. Dette kan unngås ved å videreføre en bærekraftig pelsdyrnæring. Problemstillingen er ikke utredet i høringsbrevet.

3.2 DYREVELFERD – DEPARTEMENTETS UDOKUMENTERTE BEGRUNNELSE

I høringen begrunner departementet at det mest sentrale temaet i diskusjonen om pelsdyrnæringens fremtid har vært dyrevelferden, og spørsmålet om denne kan bli tilstrekkelig god innenfor de rammer driftsformen setter.

Paradoksalt gis alle begrunnelser for et lovforbud mot pelsdyroppdrett henvisninger til Meld. St. 8 (2016-2017), som konkluderer med det motsatte – nemlig at det er mulig å ha en tilstrekkelig god dyrevelferd i pelsdyrholdet gjennom innskjerpede krav til dyrevelferden. Landbruks- og matminister Jon Georg Dale uttalte at forslagene i meldingen ivaretar det, og videre:

> *«Med de tiltakene vi nå setter i verk er det grunnlag for videreføring av pelsdyrnæringen. Det blir lavere risiko for skade på dyra og bedre dyrevelferd. Norge vil være i front internasjonalt når det gjelder dyrevelferd i pelsdyrnæringen»[4].*

Norges Pelsdyralslag kan dokumentere og gjøre rede for at dyrevelferden i dag er minst like godt som i 2017, og at de vurderinger som ble gjort av regjering og Storting om dyrevelferden i 2016 og 2017 fortsatt er fullgode. Det foreligger ingen vitenskapelige bevis for at dyra på pelsdyrgårdene har dårlig velferd. Tvert imot. Dyras fysiske og mentale tilstand kan vitenskapelig dokumenteres som god.

[3] Meld St.1 Nasjonalbudsjettet 2019

[4] https://www.frp.no/aktuelt/2016/11/dyrevelferd

3.2.1 Faglig støtte for god dyrevelferd

De siste ti årene er det foretatt to helhetlige faglige vurderinger av velferden til pelsdyra, på oppdrag av Landbruks – og matdepartementet. Vitenskapskomiteen for mat og miljøs faggruppe for dyrehelse og dyrevelferd har vurdert velferd for pelsdyr og risikoen for stress og lidelse knyttet til avliving av disse dyra[5].

2008: Vitenskapskomiteen for mattrygghet (Nå: Vitenskapskomiteen for mat og miljø)

Vitenskapskomiteens faggruppe for dyrehelse og dyrevelferd vurderte velferd for pelsdyr og risikoen for stress og lidelse knyttet til avliving av dyra. Faggruppen mente at velferden for rev og mink blir godt ivaretatt.

NOU 2014:15 – Norsk pelsdyrnæring, bærekraftig utvikling eller styrt avvikling

Formålet med utvalgsarbeidet var å bidra til forutsigbarhet med hensyn til pelsdyrnæringens fremtid i Norge. Utvalget skulle utrede både et alternativ med bærekraftig utvikling og et alternativ med styrt avvikling. Utredningen gikk grundig gjennom alle aspekter ved pelsdyrnæringen, blant annet: historikk, næringen i dag, forskning, rammevilkår, naturmangfold og miljø, etikk, motstand mot pelsdyrhold. Utvalgets flertall innstilte på en bærekraftig utvikling av næringen[6].

3.2.2 Gode tilsynsresultater fra alle hold

Mattilsynet utfører tilsyn med pelsdyrhold og i deres siste årsrapport (for 2017)[7] konkluderes det slik:

> *«Tilsynsresultatene for pelsdyr er fortsatt bra».*

Mattilsynet har uttalt at det ikke finner mer avvik innen pelsdyrhold i dag sammenliknet med annet dyrehold i landbruket. Torunn Knævelsrud, seksjonssjef for dyrevelferd i Mattilsynet uttaler senest i november 2018 [8]:

> *«For fire-fem år siden var det mye oppstuss med mye dårlig pelsdyrhold, og Mattilsynet gjennomførte mange tilsyn. Etter det har det blitt mye bedre. På bakgrunn av at det er mange som har gitt seg i næringa, er det trolig de svakeste i næringa som er faset ut. Det er ikke mer avvik innen pelsdyrhold i dag sammenliknet med andre dyrehold i landbruket»*

[5] https://vkm.no/risikovurderinger/allevurderinger/vurderingavrisikoforlidelsevedholdavpelsdyr.4.2994e95b15cc5450716820f2.html

[6] https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2014-15/id2353568/sec2#KAP2

[7] https://www.mattilsynet.no/om_mattilsynet/mattilsynets_aarsrapport_for_2017.30447/binary/Mattilsynets%20%C3%A5rsrapport%20for%202017

[8] Nationen 9.11.18: https://www.nationen.no/landbruk/290-av-en-halv-million-pelsdyr-var-syke-eller-skadede/

«Det er ikke mer avvik innen pelsdyrhold i dag sammenlignet med andre dyrehold i landbruket.»

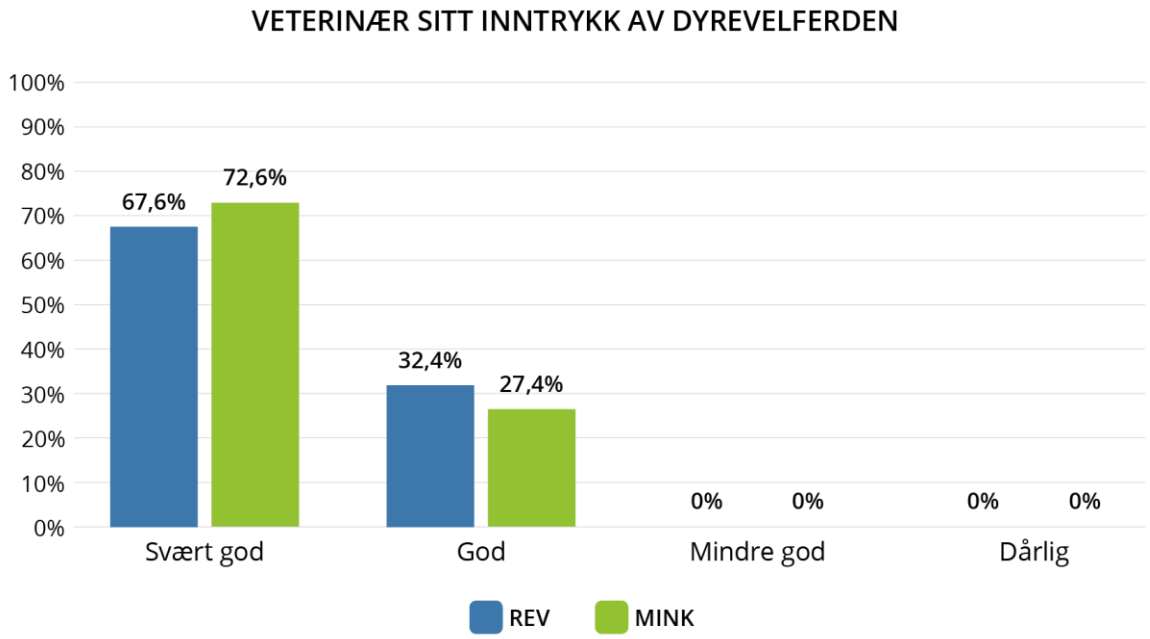
TORUNN KNÆVELSRUD
Seksjonssjef for dyrevelferd i Mattilsynet

Nationen 9. november 2018

3.2.3 Svært godt, sier veterinærene

Generelt er det god helse i norske pelsdyrbesetninger, og næringen jobber hele tiden aktivt med skadeforebyggende tiltak. Alle dyr kan bli syke eller skadd, og næringen er stolte over sin nulltoleranse for at sykdom og skade ikke blir håndtert.

I Helsetjenesten for pelsdyr er det inngått avtaler med omlag 100 privatpraktiserende veterinærer som plikter å gjennomføre obligatoriske helseovervåkningsbesøk i fastsatte perioder årlig, samt besøk ved behov. Ved forrige helseovervåkningsbesøk (høsten 2018) svarte 100 % av veterinærene at det er svært god, eller god dyrevelferd i pelsdyrbesetningene, som vist i grafen under.

Grafen viser hva de om lag 100 eksterne veterinærene evaluerer dyrevelferden til baser på tilsynsbesøk høsten 2018. Veterinærene mener at 67,6 % av rev og 72,6 % for har svært god dyrevelferd. 32,4 % for rev og 27,4 % for minken ble kategorisert med god dyrevelferd. Det er ingen av besetningsveterinærene som mener at rev og mink i besetningene har mindre god eller dårlig dyrevelferd.

Veterinærer med inngående kjennskap til næringen, har gjennom et opprop, signert til støtte for en fortsatt bærekraftig fremtid for pelsdyrnæringen i Norge. De gir i oppropet uttrykk for at næringen har vist både evne og vilje til stadig tilpassing til nye lover og regler, og mener det er høyt fokus på forskningsbasert kunnskap for å sikre dyras velferd hver eneste dag.[9]

3.2.4 Internkontroll viser rekordresultater

Som ledd i næringen egen interne kontroller, er det de siste tre årene gjennomført to av Norges mest omfattende inspeksjoner av mink. Hele 515 000 dyr er inspisert. I underkant av 1200 dyr ble observert med sykdom eller skade. Dette utgjør 0,225 prosent av de inspiserte dyra. Rundt 900 av de syke eller skadde dyra var satt under observasjon eller mottok behandling. Ingen annen husdyrnæring kan vise til tilsvarende kontrollregime eller tilsvarende lave tall for syke og skadde dyr.

[9] Vedlegg 2: Veterinæropprop

3.3 ETIKK OG PELSDYRPRODUKSJON

3.3.1 Formålet med pelsdyrproduksjon

I 2017 var dette departementets argumentasjon, vurdering og konklusjon av den etiske og moralske vurdering av pelsdyrnæringen:

> *".. Departementet mener at formålet i seg selv ikke taler for et forbud mot pelsdyrhold, og at dette dyreholdet, på samme måte som andre tillatte dyrehold, er akseptabelt dersom det kan foregå på en måte som gir tilfredsstillende dyrevelferd."*

Og videre[10]:

> *"Pelsdyrhold innebærer som annet husdyrhold at dyrene holdes for menneskelige formål. Dersom man godtar dette, og heller ikke har prinsipielle innvendinger mot kommersielt dyrehold som sådan, kan det deretter spørres på hvilke vilkår man vil godta en slik en slik produksjon»*

I denne runden er imidlertid departementets begrunnelse for forbud at hold av pelsdyr medfører belastninger på dyra som ikke kan forsvares ut i fra formålet. Det vises til godt kjente vurderingene rundt de forbud som i sin tid ble fattet i henholdsvis England og Wales, Skottland samt Nederland, hvor forbudene er knyttet til formålet med dyreholdet. I Storbritannia var forbudet begrunnet med «Public morality». I Nederland uttalte domstolen «Gerechtshof» i Haag at det å drepe for mat (en livsnødvendighet) er rettmessig, mens det å drepe for (andre) «gjenstander» ikke er det. Kjøtt til menneskeføde er en livsnødvendighet, mens pels ikke er det. Disse begrunnelsene kan ikke overføres til norske forhold. Konseptet «offentlig moral» varierer fra land til land, og må derfor ses ut i fra det enkelte lands perspektiv. Det er nærliggende å stille spørsmålet: Hvordan og hvorfor gikk pelsdyrnæringen fra å være etisk akseptabel til etisk uakseptabel på 12 måneder?

Kommersielt dyrehold har bred aksept i det norske samfunnet. Norstat har i en årrekke gjennomført representative og objektive befolkningsundersøkelser for å måle befolkningens holdning til pelsdyrproduksjon. Flertallet av befolkningen er positive så lenge dyrevelferden ivaretas og forskrifter og lover følges.

Beslutningen om å forby en husdyrnæring gjøres ikke ut i fra hva regjeringspartiene har gått til valg på, hva velgerne har stemt på og hva Stortingets flertatt har vedtatt. Et flertall av velgerne har gjennom stortingsvalget stemt på de fire partiene, H, Frp, Sp og Krf, som i sine programmet har ønsket og ønsker en pelsdyrnæring i Norge. Det er dette velgerne har forholdt seg til, og ikke at et lite parti, Venstre, skal diktere et nytt standpunkt mot et stortingsvedtak.

Varierende, og høyst subjektive moraloppfatninger, kan ikke være avgjørende for næringspolitikk og lovgivning. Departementets etiske begrunnelse er ikke underbygget med fakta. Departementet har sendt ut et forslag hvor det synes som om det kun er følelser, påstander og meninger fra et lite knippe politikere i regjeringen som vektlegges. Vi finner derfor at departementets etiske begrunnelse for å innføre et forbud mot pelsproduksjon er uholdbar.

Departementet skriver i høringsbrevet at et forbud kan begrunnes ut fra produksjonens formål, og at pelsdyroppdrett skiller seg fra annet dyrehold ved at formålet er å produsere pels og ikke mat. Det må derfor være tillatt å spørre om det i dette utsagnet er en lavere aksept for belastning på pelsdyr, når formålet er pels, enn når formålet er matproduksjon eller andre formål?

[10] Meld.St 8 (2016/17)

For dyret selv og dets velferd, har det ingen betydning hva det faktisk brukes til etter at det er avlivet. En vurdering av formålet er altså en vurdering av menneskets beveggrunner og ikke en vurdering ut fra dyras perspektiv. Dyrevelferden og vitenskapelige vurderinger tilsidesettes og det er følelser og motiver til mennesker som skal danne grunnlag for om en husdyrnæring skal forbys eller ikke. Husdyr holdes for menneskets formål, og dyrehold for hobby, underholdning, sport eller matproduksjon har alle etiske utfordringer. Det dyreetiske råd i Danmark har uttalt følgende om emnet: [11]

> *«Hvis man som udgangspunkt opfatter pels som en vare på lige fod med andre varer, vi får fra dyr, bliver det vanskeligt at se, på hvilken måde pels skulle adskille sig som et særligt luksusprodukt. I vores samfund omgiver vi os med produkter, der ikke er nødvendige for os, og definitionen af, hvornår noget er luksuriøst, kan derfor forekomme noget tilfældigt. Det er for eksempel vanskeligt at argumentere for, hvorfor pels skulle være mere luksuriøst end kød, da der i vores del af verden findes rigeligt med erstatningsmuligheder for begge. Og hvis man vælger at brede diskussionen ud til at dække miljøhensyn, kan pels synes mindre luksuriøst end kødspiseri, idet man kan argumentere for brugen af pels som et mere miljøvenligt produkt end syntetiske materialer, og mod produktion af kød, som giver større miljøbelastning og ringere energiudnyttelse af jorden end planteproduktionen».*

Departementet begrunner forslaget med at hold av pelsdyr medfører *belastninger* på dyra som ikke kan forsvares ut fra formålet med dyreholdet. Departementet viser imidlertid ikke hvilke belastninger dyra påføres. Dyrevelferden er dokumentert god og avlivingen er dokumentert skånsom, både av Vitenskapskomiteen og NOU. Det er vanskelig å se hvordan tap av livet hos rev og mink skiller seg fra andre produksjonsdyr i landbruket som kylling, gris, sau eller storfe. Det essensielle for dyene er hvordan de har det fra fødsel til avliving, så lenge avlivingen foregår på en godkjent og skånsom måte.

Det bør derfor stilles fundamentale spørsmål ved departementets etiske vurdering. Etikk knyttet til dyrehold bør knyttes til forhold hos dyra, ikke til menneskets nytteverdi.

Norges Pelsdyralslag mener at formålet med dyreholdet ikke kan brukes som en begrunnelse for et forbud.

3.3.2 Forbrukerne vil ha pels

Norske forbrukere kjøper pels, og omsetningen er stor, både i Norge og i resten av verdensmarkedet. Det er viktig at forbruker skal vite at de kjøper pels fra gårder som er sertifiserte for god dyrevelferd. Som følge av dette, er det både et etisk og forretningsmessig grunnlag for at Norge skal ha en nasjonal produksjon av pels. Norsk pelsdyrproduksjon er åpen, svært godt kontrollert og dyrevelferden er blant den beste i verden. Vi mener derfor det er viktig å påpeke hva departementet selv ved flere anledninger har trukket frem, nemlig at en flytting av produksjon til land, som har et annet regelverk og en annen kontroll enn oss, ikke vil bedre forutsetningene for god dyrevelferd for pelsdyra. «*Regjeringa har likevel ingen planar om å foreslå eit importforbod*», uttaler tidligere landbruks- og matminister Jon Georg Dale (Frp) overfor Nationen.[12]

[11] Det Dyreetiske Råd. Udtalelse om pelsdyrproduktion. København 2003
[12] https://framtida.no/2018/01/29/pelsdyr-avvikling-har-sma-ringverknader

3.3.3 Eksport av dyrevelferd

Det internasjonale markedet for pels belønner kvalitet gjennom høyere pris per skinn. Norske skinn henter jevnlig de høyeste prisene på de internasjonale markedene. Blant annet er den siste storsatsingen og markedsføringen av «Norwegian Type», norsk sølvrev en internasjonal suksess. Norske skinn etterspørres spesielt av etisk bevisste kunder som krever garantier for at dyrevelferden er god, er sporbar og er underlagt strenge sertifiseringsordninger. «God dyrevelferd er essensielt for kvalitet, og Norwegian Type er den aller beste. Norske familiedrevne gårder er spesielt attraktive». Slik er norsk pelsdyrnæring kvalitetsstandarden andre produsentland strekker seg etter. Vårt fortrinn skyldes både kulturelle forhold, godt arbeid i pelsdyrgårdene, og at høyere produksjonskostnader gjør det nødvendig for norske bønder å levere skinn i verdensklasse. Skulle norsk pelsdyrnæring forsvinne, vil det bety at standarden i markedet kan svekkes.

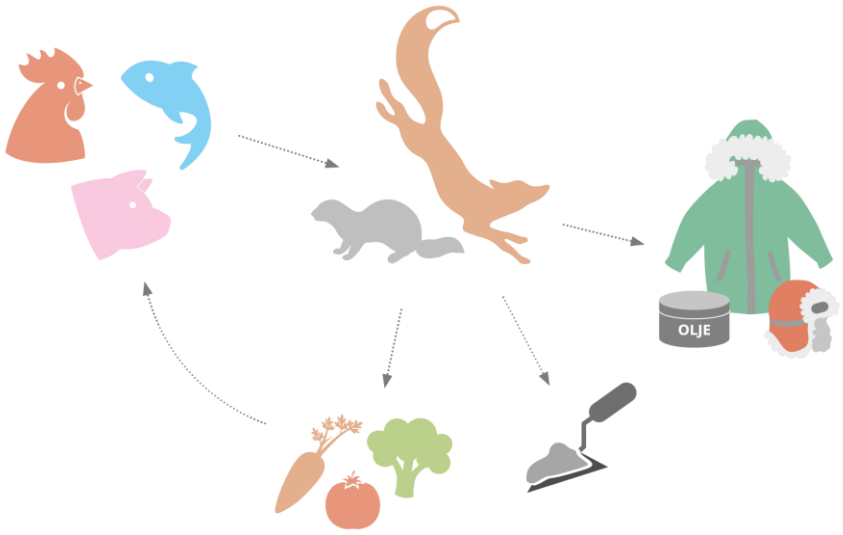
3.4 GRØNN NÆRING

Sirkulær økonomi innebærer et utvidet syn på hva som er ressurser og hvordan de kan utnyttes mest mulig effektivt. I en verden der presset på naturressursene øker sterkt, er det avgjørende for miljøet og klimaet at ressurser brukes og gjenbrukes mer effektivt. Begrepene bærekraftig og sirkulærøkonomi kan begge defineres som et fundament for norsk pelsdyrnæring og dens plass i norsk landbruk og norsk økonomi.

3.4.1 Gråstein blir til gull

Norsk pelsproduksjon er en sirkulærøkonomi som hindrer ressurser fra å gå til spille. Ved å benytte biprodukter fra landbruk og fiskerinæring, som ellers er et miljøavfall, nyttes dette til verdiskaping i form av fullverdig fôr for pelsdyra. Tre distriktsbedrifter står for foredling av norske råvarer til næringsrikt pelsdyrfôr. Virksomhetene omsetter samlet for om lag 125 millioner kroner årlig, og gir viktige industriarbeidsplasser lokalt. I 2017 utnyttet næringen 36 000 tonn biprodukter.

Det er eksportert betydelige mengder biprodukter til pelsdyrfôr i utlandet. Finland, Sverige og Danmark nyter godt av tollfri eksport av norsk næringsmiddelavfall. Samlet forbruk av biprodukter, inklusiv eksport, er økt med 60 prosent siden 2010. Salg av biprodukter er viktig for næringsmiddelindustrien, da alternativet til salg ofte er destruksjon. Et bortfall av salg av biprodukter vil kunne påføre landbruket og fiskerinæring betydelige ekstrakostnader som kan føre til høyere matvarepriser.

Gjenvinning av biologisk masse (dyreskrotter) som fornybar energikilde, bidrar til å møte kravet om å nyttiggjøre verdier av biprodukter fra norsk matproduksjon. Norsk Protein AS står for gjenvinning av biologisk masse fra pelsdyrproduksjonen, og denne prosessen resulterer blant annet i en svært energirik olje som er godt egnet til biodrivstoff. Det øvrige restproduktet benyttes blant annet i fremstilling av sement. Slik gir pelsdyrnæringen bedre lønnsomhet og nytte i resten av verdikjeden.

3.4.2 Pels er et miljøvennlig naturprodukt

Som en av verdens eldste industrier, er pelsnæringen stolt av sin kulturarv. Skinn, ull og pels er uovertrufne materialer, både med tanke på komfort, levetid og fordi det er fornybart og nedbrytbart. Materialene er naturens egen produktutvikling, og ingen moderne hi-tec tekstiler kan måle seg med disse.

Pels er et varig naturprodukt og en fornybar ressurs, i motsetning til syntetiske alternative materialer. Syntetiske materialer brytes ned svært langsomt, og er både et akutt forurensnings- og avfallsdeponeringsproblem. Syntetiske tekstiler er en større kilde til mikroplast enn tidligere antatt[13]. En sammenlikning av naturpels med kunstig pels[14] konkluderer med at naturpels generelt kommer bedre ut i en livsløpsanalyse enn kunstig pels. Det er generelt større risiko for at kunstig pels har negativ innvirkning på økosystemer, ressursforbruk og klimaendring enn naturpels. En fleece eller fuskepels trenger opp mot 1000 år for å brytes ned i naturen, mens en naturlig pels dekomposteres i løpet av noen måneder[15]. Det er nødvendig å stimulere til økt bruk av naturbaserte materialer til bekledning for å minske massive miljøødeleggelser, og det er et paradoks at fuskepels og andre syntetiske materialer av enkelte fremheves som et «fornuftig» alternativ til naturpels.

3.5 SAMFUNNSØKONOMISKE KONSEKVENSER VED ET FORBUD

3.5.1 Lønnsom eksportnæring

En av regjeringens uttalte satsingsområder er å styrke produksjonen i fastlands-Norge og å gjøre norsk økonomi mindre oljeavhengig. Handelsstatistikken[16] viser derimot at omstillingen går feil vei, og handelsunderskuddet er økt fra 160 mrd. kr i 2014 til ca. 250 mrd. kr i 2018.

I dag er pelsdyrnæringen den eneste delen av norsk landbruk som er basert på eksport. Avhengig av konjunktursvingninger i det internasjonale markedet, omsetter næringen for mellom 300 og 500 millioner kroner årlig, uten noen form for næringsstøtte eller spesifikke avgiftslettelser, slik andre sektorer nyter godt av. Pels er den mest vellykkede, mest selvstendige og best etablerte eksportproduksjonen vi har innen landbruket i Norge.

Pelsdyrnæringen bidrar til opprettholdelse av norsk handelsbalanse. Næringens positive effekt på handelsbalansen forsterkes ved at den bruker marginalt av utenlandske innsatsfaktorer i produksjonen. Statistisk Sentralbyrå mener at eksporten fra fastlands-Norge må dobles frem til 2040 dersom vi skal opprettholde velferdsnivået vårt[17]. En avvikling av næringen vil medføre en ytterligere forverring av handelsbalansen og stå i skarp kontrast med Jeløya-plattformen og regjeringens ønske om forutsigbarhet og internasjonale samarbeid:

[13] Sources of microplastic-pollution to the marine environment», Sundt et al. 2014
[14] A Comparative Life Cycle Analysis: Natural fur and Faux Fur, 2012
[15] https://www.wearefur.com/wp-content/uploads/2018/06/RA.MNI-1.Rev00-OWS-report.pdf
[16] Oljealderen kan gå mot sin slutt før vi aner. Da må vi være bedre forberedt. Kai Eide. Aftenposten 30.1.2019
[17] Statistisk sentralbyrå. Utenrikshandel med varer, hovedtall (mill. kr), etter varestrøm, statistikkvariabel og år.

«*Tilgangen til det indre markedet gjennom EØS-avtalen gir norsk næringsliv forutsigbarhet og mulighet til å selge sine varer og tjenester. Det er avgjørende for å sikre økonomisk vekst og velferd i Norge. Derfor må norsk utenrikspolitikk begynne i Europa*»[18]. Vi kan ikke se at departementet har vurdert konsekvenser for handelsbalansen ved et forbud.

3.5.2 Potensialet - næringen kan ta en større del av kaka

En politisk uavklart situasjon med mye uro og usikkerhet har ført til at næringen de siste årene ikke har rekruttert nye produsenter, til tross for at flere har vist interesse for å satse på pelsdyrproduksjon, særlig blant yngre mennesker. Næringen har registrert at pelsdyrproduksjon er attraktivt for unge som vil drive med pelsdyr i kombinasjon med annet landbruk, og ikke minst i påvente av overtakelse av slektsgården. Også for denne gruppa var Stortingets vedtak om bærekraftig utvikling, en etterlengtet avklaring, som bidro til optimisme og et slags startskudd for å satse.

Norge har en unik posisjon for å satse på pelsdyrhold, og etter vedtaket i Stortinget i 2017, hadde næringen en plan om å doble norsk pelsdyrproduksjon i løpet av 10 år. Tilgang på råstoff, klimatiske forhold, høy kunnskap og som et foregangsland hva gjelder dyrevelferd, ligger forholdene til rette for en vekstmulighet mange land misunner oss.

Med dette som grunnlag, skulle næringen ta en større del av den internasjonale omsetningen av pels, og gjennom det bidra til økt verdiskapning. Pelsdyrproduksjonen i Norge har potensiale til å bli en stor aktør, som i våre naboland.

Det er et paradoks om det blir vedtatt et forbud mot pelsdyrproduksjon i Norge, samtidig som det videreføres et salg av biprodukter fra norsk matproduksjon til utenlandsk pelsdyrproduksjon.

3.5.3 Et forbud vil ramme norsk distriktslandbruk

I henhold til *NOU 2014:15*[19]*,* har om lag halvparten av pelsdyrprodusentene annen landbruksproduksjon, men med få muligheter til omstilling eller utvidelse. Markedene for grovfôrbasert kjøttproduksjon og melk tilsier at man vanskelig kan se for seg en ytterligere produksjonsøkning. De kraftfôrbaserte produksjonene svin og fjørfekjøtt samt egg har også en markedssituasjon som ikke tillater ytterligere nyetableringer. Pelsdyrhold burde, paradoksalt nok, være et godt alternativ for andre husdyrproduksjoner som nå må omstilles, der det nå er overproduksjon.

For dem som har pelsdyrproduksjon i kombinasjon med øvrig landbruk, er mulighetene for å skape heltidssysselsetting for en eller flere på et gårdsbruk, av stor verdi. Vi har også mange eksempler hvor pelsdyrnæringen er av stor betydning i forbindelse med generasjonsskifte. Uten en fremtidig pelsdyrnæring, vil det følgelig være umulig for mange å fortsatt beholde gården som inntekstgrunnlag for en eller flere personer, og resultere i fraflytting fra distriktene.

Et forbud mot pelsdyrhold vil ramme distriktslandbruket i Norge spesielt hardt. Konsekvensen vil være at mange gårder med matproduksjon vil måtte avvikles, fordi de mister et av de beina gården står på. Dermed vil regjeringen utfordre det viktige politiske målet om landbruk i hele landet. Disse forhold er, etter det vi kan se, ikke vurdert i høringsbrevet eller i den tidligere Menon-rapporten.

---

[18] https://www.regjeringen.no/contentassets/e4c3cfd7e4d4458fa8d3d2bb1e43bcbb/plattform.pdf

[19] NOU 2014:15 «Norsk pelsdyrhold – bærekraftig utvikling eller styrt avvikling?»,

At pelsdyrnæringen er en viktig del av distriktslandbruket bekreftes også av de 131 ordførerne i det ganske land som har engasjert seg på pelsdyrnæringa sin side mot et forbud. I oppropet uttaler de at de støtter en fortsatt bærekraftig framtid for pelsdyrnæringen, og at landbruket er viktig for arbeidsplasser, verdiskapning og bosetting i kommunene de representerer. Pelsdyrnæringen er en del av distrikts-Norge, og bør videreføre driften fordi et lønnsomt landbruk er et landbruk som sørger for bosetting i distriktene. Kommunene er avhengig av lønnsomhet i landbruksnæringene for å kunne tilby gode skoler, sykehjem og andre kommunale tjenester til innbyggerne. Ordfører Ole Øie i Rennebu kommune er klar i sin uttalelse i en pressemelding, og fremholder at det særlig er distriktspolitiske hensyn som gjør at han signerer oppropet:

> *«Jeg opplever at vi blir angrepet på alle bauger og kanter. Nå er det pelsdyrhold som er truet, og for oss i distriktene er husdyrhold helt avgjørende for å opprettholde levende bygder».*[20]

3.5.4 Ringvirkninger av næringen

Et forbud mot hold av pelsdyr vil få økonomiske konsekvenser gjennom bortfall av verdiskapning og sysselsetting. Foruten direkte påvirkning på pelsdyrprodusentene og deres familier, vil et forbud påvirke leverandører til næringen. Det vil også ha betydning for de tjenester som pelsdyrprodusentene og øvrige som er tilknyttet næringen, induserer.

Departementet henviser til Menon-rapporten fra 2016 i sin omtale av samfunnsøkonomiske konsekvenser. De samfunnsøkonomiske konsekvenser er etter vår oppfatning mangelfullt utredet. Departementet viser selv i Meld. St. 8 at det er betydelig usikkerhet knyttet til Menon-rapporten fra 2016 med hensyn til samfunnsøkonomiske kostnader. Når det var liten oppmerksomhet om Menon-rapportens svakheter i 2016, skyldtes nok dette at departementets forslag og regjeringens ønske, uansett var bærekraftig utvikling.

Vi viser til rapport om ringvirkninger fra Samfunnsøkonomisk Analyse [21]. Med basis i opplysninger fra 2017, er samlet verdiskapning i næringen, som sum av direkte virkninger og ringvirkninger, beregnet til 275 millioner kroner. Sysselsettingen er beregnet til 487 årsverk. De indirekte virkningene er i denne rapporten beregnet til 93 millioner kroner, og omfatter blant annet de ansatte i de tre anleggene for fôrproduksjon. I dette regnestykket må det dessuten tillegges kostnader til destruksjon av biprodukter fra fiskeri- og slakterinæringen som ikke kan avsettes på andre markeder. De indirekte virkningene blir derfor særskilt store.

Samfunnsøkonomisk Analyse peker også på de negative sosiale konsekvensene av et forbud. Dette temaet er ikke berørt i høringsbrevet til departementet, hvilket er svært kritikkverdig.

Norges Pelsdyralslag finner det uakseptabelt at de samfunnsøkonomiske konsekvensene ikke er vurdert på nytt, og mener den svake konsekvensutredningen fra Menon ikke kan legges til grunn for et eventuelt vedtak om avvikling av næringen.

[20] Vedlegg 1: Ordføreropprop
[21] Rapport 24 – 2018

4 DEPARTEMENTETS FORSLAG – FORBUD OG KOMPENSASJONSORDNING

Departementet forholder seg i sitt forslag til Menon Economics rapport om samfunnsøkonomi. Rapporten er svært mangelfull, blant annet ved at den benytter bokførte verdier ved kompensasjonsberegningen. Dette gir åpenbare feil, og utgjør en betydelig rettssikkerhetsrisiko for Norges pelsdyrbønder. Norges Pelsdyralslag har innhentet eksterne vurderinger som fastslår at et næringsforbud vil koste staten milliarder. Norges Pelsdyralslag vil kreve full og rettferdig erstatning, basert på den enkelte pelsdyrbondes konkrete tap. Pelsdyrbøndene må blant annet kompenseres for:

- Kapitaltap
- Inntektstap
- Utgifter til rivning og rydding
- Utgifter til omstilling

4.1 INNLEDENDE BEMERKNINGER

Norges Pelsdyralslag vil i det følgende knytte noen subsidiære kommentarer til departementets forslag til kompensasjonsordning, samtidig som det uttrykkelig understrekes at vårt prinsipale standpunkt er at det ikke er rettslig adgang til å innføre et forbud mot pelsdyrproduksjon i Norge.

4.2 FOR DET TILFELLET AT NÆRINGEN SKAL FORBYS HAR VI FØLGENDE OVERORDNEDE KOMMENTARER TIL DEPARTEMENTETS FORSLAG.

Norges Pelsdyralslag mener for det første at en eventuell erstatningsordning må vedtas som en integrert del av lovforslaget (punkt 4.2.1 nedenfor). For det andre vil vi fremheve at i tilfellet pelsdyrnæringen forbys i Norge, skal hver enkelt pelsdyrbonde, og andre direkte skadelidende, ha full erstatning i tråd med prinsippene i Grunnloven § 105.

4.2.1 Erstatningsordningen må vedtas i lovs form

Departementet har foreslått at loven skal gi hjemmel for å gi forskrifter om økonomisk kompensasjon for tapet av retten til å drive pelsdyroppdrett. Norges Pelsdyralslag mener at en tilfredsstillende erstatningsordning må vedtas i loven og gi full erstatning til den enkelte pelsdyrbonde, slik at kompensasjonsordningen gjøres til en integrert del av det samlede lovforslaget.

Det er flere grunner til dette. For det første er det en så nær sammenheng mellom et forbud mot pelsdyrhold og det økonomiske tapet som eksisterende næringsutøvere påføres, at de to spørsmålene må gis en felles behandling. For det andre innebærer den foreslåtte løsningen med etterfølgende fastsettelse av en kompensasjonsordning i forskrifts form en ikke ubetydelig risiko for forsinkelser, med de uheldige konsekvenser det måtte innebære for dem som rammes av forbudet. For det tredje er et forbud et så sterkt inngrep i pelsdyrbøndenes livsgrunnlag at det foreligger en berettiget forventning om at lovgiver selv tar stilling til innholdet i kompensasjonsordningen. For det fjerde er det stor risiko for at pelsdyrprodusentene ikke får sitt fulle økonomiske tap dekket dersom kompensasjonsordningen begrenses til fordeling av en «pakke», uavhengig av den enkelte produsenters økonomiske tap, jfr. prinsippene om full erstatning i Grunnloven § 105.

4.2.2 Pelsdyrbøndene krever full erstatning

Det er et grunnleggende krav at den enkelte får sitt fulle økonomiske tap erstattet. Det er stor variasjon mellom pelsdyrbøndene og hvordan de har organisert sine økonomiske forhold. Noen har tatt opp store lån og har høy gjeldsgrad, mens andre har investert det de har tjent i pelsdyrgården og er tilnærmet gjeldfrie. Andre har investert sin oppsparte egenkapital i pelsdyrdriften. Et forbud mot pelsdyrproduksjon innebærer store tap både for de som er gjeldfrie og for de som har høy gjeldsgrad.

Departementet uttaler i høringsnotatet at utgiftene ved kompensasjonsordningen må være «relativt forutsigbare». Vi har forståelse for at departementet har behov for oversikt over de utgiftene et forbud vil trekke med seg, men understreker samtidig at de pelsdyrbøndene som ved forbudet får livsgrunnlaget sitt revet vekk, har et enn større behov for forutsigbarhet med hensyn til at deres økonomiske tap blir dekket fullt ut.

Graden av forutsigbarhet bestemmes i første rekke av hvilke utredninger som er gjennomført i forkant av et eventuelt forbud. Norges Pelsdyralslag tar sterk avstand fra en sjablongmessig erstatningsberegning, som i praksis vil innebære en mer eller mindre tilfeldig fordeling av en fastsatt budsjettpost. Det er et grunnleggende krav at den enkelte får sitt fulle økonomiske tap erstattet, uavhengig av hvordan den enkelte har valgt å organisere driften av gården.

Det økonomiske tapet vil materialiseres på ulike måter, og i ulik grad, for den enkelte produsent. Pelsdyrprodusentene er en heterogen gruppe som spenner fra de som har drevet produksjon på samme sted i generasjoner, til de som relativt nylig har startet opp i levedyktig næring. Driftsformene varierer betydelig fra dem som har pelsdyr som eneste næringsvei til dem som driver pelsdyrproduksjon i tillegg til annen landbruksvirksomhet. I tillegg kommer eierandeler i for eksempel fôrlag, pelsingssentraler og andre virksomheter som har direkte tilknytning til pelsdyrholdet og som vil bli mer eller mindre verdiløse ved innføringen av et forbud.

Pelsdyrbøndenes berettigede krav på erstatning kan ikke tilsidesettes utelukkende fordi departementet ønsker at kompensasjonsordningen skal være «enkel å administrere og ikke generere unødige konflikter». I høringsnotatet har departementet skissert kretsen av berettigede mottakere av kompensasjon. Norges Pelsdyralslag har forstått det slik at kretsen avgrenses til eksisterende næringsutøvere pr. 15. januar 2018, som er den dagen da intensjonen om å avvikle pelsdyrnæringen (Jeløya-plattformen) ble kjent. Det bemerkes at det ikke er gitt nærmere presiseringer av hva som ligger i «eksisterende». Etablering av næringsvirksomhet vil alltid være en prosess, og det kan ikke utelukkes at det vil kunne oppstå tvilsomme grensetilfeller. Dette bør avklares nærmere.

Videre innebærer departementets forslag at det bare skal gir kompensasjon til de produsenter som avvikler pelsdyrholdet etter at et eventuelt forbud er vedtatt. Norges Pelsdyralslag påpeker at en slik avgrensning kan sette en rekke produsenter i en vanskelig situasjon, særlig der hvor en virksomhet forutsetter videre investeringer for å kunne videreføres. Det samme gjelder håndteringen av dem som av ulike årsaker har hatt tomme anlegg som har en reell verdi. Disse må erstattes. Denne problemstillingen er også utelatt i høringsforslaget.

«Jeg hadde egentlig en melkekvote, men solgte den etter vedtaket i januar 2017. Jeløyaerklæringen reduserte gårdens verdi med 5-6 millioner, mens jeg fortsatt har 6 millioner i lån.»

LODVE HAALAND

Pelsdyrbonde i Figgjo, Rogaland. Har investert 4 mill i driften de siste fire år.

4.3 DEPARTEMENTETS FORSLAG TIL KOMPENSASJONSORDNING

Departementet har i høringsnotatet fremsatt forslag til en kompensasjonsordning som inneholder følgende elementer: (i) individuell kompensasjon basert på en beregnet verdi av ikke-realiserbar kapitalbeholdning brukt i pelsdyrvirksomheten, (ii) standardisert kompensasjon for kostnader til avvikling og rydding etter driften, og (iii) en omstillingspakke på 50 millioner kroner som øremerkes omstilling til annen landbruksvirksomhet på gården.

Norges Pelsdyralslag bemerker at den foreslåtte modellen innebærer at den enkelte pelsdyrprodusent ikke får erstattet sitt fulle økonomiske tap. Vi vil særlig få fremheve følgende forhold, som departementet bør vurdere nærmere: For det første tar «standardisert kompensasjon» ikke høyde for at det reelle tapet kan være høyere enn den normen som fastsettes som standarderstatning. For det andre vil en beløpsbegrenset «omstillingspakke» ikke være tilstrekkelig til å kompensere det fremtidige inntektstapet som mange produsenter vil lide. For det tredje er det stor sannsynlighet for at en rekke pelsprodusenter vil lide økonomisk tap av annen art enn det som fanges opp av de tapskategoriene departementet har oppstilt. For det fjerde inneholder departementets tapskategorier elementer som i realiteten innebærer at det ikke tilstås full erstatning, uten at dette er nærmere kommentert eller bemerket i høringsnotatet.

4.4 NÆRMERE OM DE ENKELTE TAPSPOSTENE

I det følgende skal det knyttes noen korte bemerkninger til relevante tapsposter som må inngå i en kompensasjonsordning. Dette er kapitaltap (punkt 4.4.1), inntektstap (punkt 4.4.2), dekning av utgifter til rivning og rydding (punkt 4.4.3) og utgifter til omstilling (punkt 4.4.4).

4.4.1 Kapitaltap

Et forbud mot pelsdyrhold vil medføre at den enkelte produsent mister verdien av den kapitalen som er investert i produksjonsmidlene. I høringsnotatet har departementet tatt utgangspunkt i den drifts- og anleggskapital som er bruk i pelsdyrvirksomheten pr. 15. januar 2018. Det er lagt til grunn at denne kapitalen omfatter «bygninger som benyttes til pelsdyroppdrett, bur og annet inventar, fôrmaskiner, utstyr til avliving og pelsing og annet løsøre som er til bruk i pelsdyrvirksomheten». Det er uten videre klart at de produksjonsmidlene som her er opplistet, etter sin art inngår i den enkelte produsents kapitaltap. Det bør imidlertid presiseres at opplistingen ikke er ment å være uttømmende: Også andre former for kapitaltap må dekkes i den utstrekning tapet kan tilbakeføres til et eventuelt forbud. Norges Pelsdyralslag mener det må være et grunnleggende premiss at det gis dekning for all kapital som tapes som en følge av forbudet.

Avgrensning av kapitaltap

Den nærmere avgrensningen av hvilken kapital som skal inngå i dekningsgrunnlaget, kan imidlertid være problematisk. Departementet har i høringsnotatet lagt til grunn at «Annen fast eiendom og løsøre som kan brukes utenfor pelsdyrvirksomhet faller utenfor». Departementet synes å ha oversett at mange gårder drives som kombinasjonsbruk. Ved bortfall av pelsdyrvirksomheten vil dermed også det økonomiske grunnlaget for gjenværende virksomhet bortfalle. Det reelle tapet vil da være større enn det som kan tilbakeføres til pelsdyrvirksomheten. Det er imidlertid også i slike tilfeller forbudet mot pelsdyrhold som er den direkte og umiddelbare årsaken til kapitaltapet, og kompensasjonsordningen må naturlig nok ta høyde også for slike tilfeller. Dette vil for mange kunne være en meget praktisk problemstilling, og den bør av den grunn utredes nærmere.

Norges Pelsdyralslag er av den oppfatning at det sentrale kriteriet for kompensasjon ikke bør være om annen fast eiendom og løsøre «kan brukes», men om bruken er tilstrekkelig til å sikre et forsvarlig inntektsgrunnlag.

Det skal endelig bemerkes at departementets forslag i stor grad bærer preg av å være utformet med henblikk på en sterkt typifisert virksomhetsform. En rekke pelsdyranlegg er imidlertid etablert på mer særegne måter for å tilpasse seg lokale behov og begrensninger. Etter næringen sin oppfatning må det tas høyde for at tap kan oppstå i andre situasjoner og i et langt bredere spektrum av tilfeller enn det som synes å ha blitt lagt til grunn for departementets forslag. Dette må det tas tilstrekkelig høyde for ved utformingen av erstatningsordningen, slik at man ikke risikerer at enkelte produsenter blir sittende igjen med udekkede tap.

Tap det ikke er tatt høyde for

Et eksempel som kan være egnet til å illustrere problemstillingen: En pelsdyrprodusent fester grunn for etablering av produksjonsanlegg. Festekontrakten er inngått for 50 år og gir ikke rett til oppsigelse dersom forbudet skulle bli vedtatt. Dersom forbud blir vedtatt, må produsenten avvikle sin virksomhet, men blir sittende igjen med et økonomisk tap svarende til festeavgiften for den gjenværende delen av festetiden. Dersom det legges til grunn at tomten ikke kan benyttes på regningssvarende måte til annen virksomhet, vil dette være et direkte økonomiske tap som følge av forbudet. Etter det vi kan se, omfattes ikke dette tapet av den kompensasjonsordningen departementet har skissert. Det finnes en rekke tilsvarende eksempler, og disse viser at departementets forslag bør gjøres til gjenstand for ytterligere utredninger.

Bokført verdi

Departementet har foreslått at det ved tapsutmålingen skal tas utgangpunkt i «bokført verdi av kapitalbeholdningen ved utgangen av ligningsåret 2017». Dette må bero på en misforståelse. Bokført verdi er en regnskapsstørrelse, som ikke sier noe om virkelig verdi. Bokført verdi er ikke bygget på bedriftsøkonomiske betraktninger, og den er derfor uegnet som målestokk for økonomisk tap. Det vil kunne være svært tilfeldig hvilken bokført verdi som står på drifts- og anleggskapital, og departementets forslag innebærer dermed en stor risiko for at pelsdyrbøndene ikke får sitt fulle økonomiske tap erstattet. Norges Pelsdyralslag vil derfor på det sterkeste advare mot at erstatningsordningen knyttes til bokførte verdier. Den reelle verdien settes i et marked ved salg, og den er knyttet til bruksverdi og fremtidig avkastning på investeringene.

For å illustrere forholdet mellom bokført og reell verdi har Norges Pelsdyralslag innhentet noen referansestørrelser for tre eksempelgårder i Rogaland. Her har vi sammenstilt de regnskapsmessige bokførte verdiene med forsikringssummen.

Forsikringssummen er heller ikke en eksakt størrelse for gårdenes verdi, men representerer verdien eier og forsikringsselskap har definert som grunnlag for forsikringspremiene.

Reelle eksempler fra Rogaland	Bokført verdi per 31. des 2017	Fullforsikret verdi/førsterisiko	Differanse bokført - forsikret verdi
Gård med 6700 livdyr	kr 1 819 619	kr 32 253 309	kr - 30 433 690
Gård med 4700 livdyr	kr 1 114 286	kr 8 800 000	kr - 7 685 714
Gård med 1750 livdyr	kr 982 681	kr 7 327 137	kr - 6 344 456

Som det fremgår av tabellen er differansen mellom bokført og forsikret verdi fra 6 til over 30 millioner kroner i tre eksempler fra Rogaland.

Bruken av bokført verdi kompliseres ytterligere når vi legger til grunn at reglene for overføring av verdier mellom generasjoner ble endret i 2015. Etter 2015 kan ikke lenger yngre og overtakende generasjon oppskrive verdiene til reell salgsverdi.

Kapitalens verdiutvikling

Norges Pelsdyralslag stiller seg videre uforstående til at departementet foreslår å avkorte kompensasjonen med 7 prosent hvert år. En slik nedskrivning har ingen forankring i kapitalens verdiutvikling. For å dempe de dramatiske konsekvensene av en avvikling, er det avgjørende at hver enkelt pelsdyrbonde får avvikle virksomheten på det best egnede tidspunktet uten å risikere avkortning av erstatningsutbetalingene. Uavhengig av tidspunkt for avvikling av driften, skal hver enkelt produsent likestilles hva gjelder erstatning.

Reell mulighet til å drive frem mot 2025

Departementets forslag om 7 prosent avskrivning gir de som ønsker å drive videre frem mot 2025 en dårligere kompensasjon enn de som avslutter tidligere. De som ønsker å fortsette frem mot 2025 må imidlertid sikres rammebetingelser og en fornuftig infrastruktur, slik at muligheten til å drive ut overgangsperioden blir reell. Noe annet vil gjøre overgangsperioden illusorisk og den vil ha karakter av «ikke-styrt avvikling».

Betydelige investeringer de siste årene

Det bemerkes særskilt at det i løpet av de siste åtte til ti år er foretatt store investeringer og påkostninger i pelsdyrnæringen. For mink er produksjonskapasiteten økt fra 105 000 tisper i 2010 til 185 000 tisper i 2015. Dette har krevd investeringer i nye hus med innredning, og det er fra det offentlige via Innovasjon Norge gitt bidrag til investeringene. Det ble innført nye krav til bur og innredning fra 2011. I tillegg til investeringer i ny produksjonskapasitet er det også foretatt vesentlige utskiftninger av eksisterende produksjonsutstyr. Bruk av rustfri og plastbelagt netting til innredning har gitt en betydelig forlenget levetid, og ved normalt vedlikehold har pelsdyrhusene nå en brukstid som er over det doble av ordinær avskrivningstid. Kostnadene til denne forskriftstilpasningen er i all hovedsak blitt utgiftsført det enkelte år.

4.4.2 Inntektstap

Et forbud mot pelsdyrhold vil lede til inntektstap for de pelsdyrbøndene som er tvunget til å avvikle sin næringsvirksomhet. Vi antar det må bero på en inkurie når det i departementets høringsnotat ikke synes å være tatt høyde for dette. Tap av fremtidig inntekt i næringsvirksomhet er en typisk tapspost som følge av et eventuelt forbud, og det det er klart at denne tapsposten må inngå som et selvsagt element i den samlede erstatningen som skal tilstås de pelsdyrbøndene som må avvikle sin næringsvirksomhet. Ved beregningen av fremtidig inntektstap, må det tas utgangspunkt i en alminnelig differansebetraktning: Tapet fremkommer som differansen mellom den enkelte produsents samlede inntekter med forbud (faktisk inntekt), og de samlede inntekter vedkommende produsent ville ha hatt dersom forbudet tenkes borte (hypotetisk inntekt). Dette innebærer at inntekter som kommer i stedet for inntektene fra pelsdyrvirksomheten, går til fradrag i den erstatningen som skal utbetales.

En særlig utfordring ved fastsettelse av fremtidig inntektstap er de store variasjonene på skinnpriser. Det må derfor utarbeides en modell som i tilstrekkelig grad tar høyde for slike variasjoner. En mulig løsning er å basere seg på en bredere gjennomsnittsbetraktning, slik at prisvariasjoner over tid fanges opp. Dette bør utredes nærmere.

Inntektstapet må også inkludere effektene et forbud har på pelsdyrbøndenes pensjon. Herunder må man også hensynta at mange pelsdyrbønder fortsetter sitt virke etter det som ellers regnes som naturlig pensjonsalder på 67 år.

4.4.3 Utgifter til rivning og rydding

Departementet har i høringsnotatet foreslått at det skal gis en standardisert kompensasjon for kostnader til «avvikling og rydding etter driften». Også dette punktet fremstår som særdeles lite utredet. Dette forholdet mellom plikt og erstatning bør utredes nærmere. Det bemerkes også at departementets forslag synes å bygge på en manglende forståelse av hvilke tiltak som faktisk inngår i denne posten, og hvilket omfang de har. Rydding vil i mange tilfeller også omfatte rivning av driftsbygninger av betydelig omfang, og rivning vil etter omstendighetene være betinget av rivingstillatelse fra plan- og bygningsmyndighetene. I så fall må også kostnader knyttet til søknadsprosessen dekkes. I avsnittet om departementets forslag til kompensasjonsordning beskrives rivningskostnadene slik:

> *«Departementet foreslår at det gis en standardisert kompensasjon for kostnader til avvikling og rydding av driften. Departementet vil vurdere om denne skal utmåles etter antall tisper i produksjonen, eventuelt kombinert med en maksimalbegrensning tilsvarende dokumenterte kostnader. Beregningen bør i så fall gjøres ut fra antall tisper i 2017 eller gjennomsnittstall for årene 2014 – 2017, slik at senere tilpasninger til en slik erstatningsordning unngås. Det bør også gis ulikt beløp for minktisper og revetisper. Departementet foreslår at den totale rammen for en slik standardisert kompensasjon settes til inntil 50 millioner kroner fordelt på produsentene.»*

De fleste pelsdyrgårder har driftsbygninger i tilknytning til pelsdyrhusene. Disse bygningene er arealmessig av ulik karakter, hvor noen er delvis isolerte og andre ikke. Flere av gårdenes driftsbygninger har innlagt strøm og vann. Der driftsbygninger er i tilknytning til andre deler av gårdsbruket, kan det være aktuelt ikke å rive. For mange pelsdyrgårder og driftsbygninger på fellesareal, er det et krav om rivning når drifta opphører.

Departementets forslag til standardisert kompensasjon til avvikling og rydding er totalt på 50 millioner kroner. Med omlag 200 pelsdyrgårder, tilsvarer dette en utgiftsdekning på ca. 250 000 kroner per aktive pelsdyrbonde. Norges Pelsdyralslag mener dette beløpet er urealistisk lavt. For mange gårder vil summene være betydelig større.

Dersom pelsdyrbøndene skal holdes skadesløse, må det gis erstatning for alle kostnader knyttet til rivning og rydding.

4.4.4 Utgifter til omstilling

Departementet har i høringsnotatet foreslått en såkalt «omstillingspakke» på 50 millioner kroner som øremerkes til omstilling til annen landbruksvirksomhet på gården. Det bemerkes at dette punktet bærer så sterkt preg av manglende utredning at det er vanskelig å komme med fornuftige innspill slik høringsprosessen forutsetter. Vi skal imidlertid komme med enkelte sentrale betraktninger som departementet bør ta hensyn til i den videre bearbeidelsen av forslaget.

Med omlag 200 pelsdyrgårder tilsvarer dette en utgiftsdekning på ca. 250 000 kroner per gård. Norges Pelsdyralslag mener dette beløpet er alt for lavt. En mer alvorlig innvending er at departementet ikke synes å ha vurdert hva som ligger i selve begrepet «omstilling». Det er ingen analyse av hva det skal omstilles fra, og det er heller ingen analyse av hva det er realistisk å omstille til. Uten at en slik analyse er på plass, blir det etter vår oppfatning ganske meningsløst å fastsette en ramme på 50 millioner dersom dette er ment å skulle være en dekkende ramme.

Departementets forslag om omstilling til annen landbruksvirksomhet «på gården» bygger dessuten på en forutsetning som bare holder stikk for en del av produsentene. For det første er pelsdyranlegg spesialiserte driftsenheter, som ikke enkelt kan ombygges til annen landbruksvirksomhet. For det andre er mange gårder for små til å kunne omstilles til annen landbruksvirksomhet. Enkelte driver på et areal i størrelsesorden 10-20 mål, klemt mellom fjell og fjord. Det blir i slike tilfeller meningsløst å ta til orde for omstilling til annen landbruksvirksomhet, simpelthen fordi det ikke er mulig. For det tredje er det slik at en rekke pelsdyrbønder driver sin virksomhet uten tilknytning til en gård. Også for denne gruppen pelsdyrbønder blir departementets forutsetning for omstilling uriktig.

Samfunnsøkonomisk Analyses ringvirkningsanalyse, viser at pelsdyrbøndenes alternative muligheter er svært begrenset, fordi mange i ung alder har valgt å spesialisere seg som pelsdyrpelsdyrbønder. Derfor mangler mange formell kompetanse, noe som vanskeliggjør deres muligheter i arbeidsmarkedet. Kartleggingen viser at om lag 23 prosent av pelsdyrbøndene har grunnskoleutdanning, 58 prosent har videregående utdanning, og ca. 19 prosent har høyere utdanning. Blant bøndene med høyskole-/universitetsutdanning er mange utdannet agronom eller har en annen landsbruksrelatert utdanning. Det vil derfor være krevende å finne alternativt arbeid og inntekt utenfor egen gårdsvirksomhet.

For pelsdyrbønder uten forutsetninger for annen landbruksvirksomhet, synes det mest aktuelt å gjøre forsøk på å skaffe seg lønnet arbeid, eller arbeid som selvstendig næringsdrivende, utenfor landbruket. Pelsdyrnæringen, og da spesielt produksjonen av rev, er i stor grad lokalisert til distriktskommuner hvor muligheter for alternativt arbeid er svært begrenset. For dem som har annen landbruksproduksjon, i tillegg til pelsdyr, vil opprettholdelse av en slik produksjon legge begrensninger på mulighetene for arbeid utenom gården.

En særlig grunn til bekymring, er at for mange vil en avvikling av pelsdyrholdet føre til at også øvrig landbruksvirksomhet vil måtte opphøre fordi den da ikke lenger er regningssvarende eller tilstrekkelig til å sikre livsgrunnlaget for en familie. For dem som ikke har annen landbruksproduksjon av tilstrekkelig størrelse i tillegg til pelsdyr, vil et forbud derfor kunne føre til at eksisterende bopel må

forlates for å skaffe annet inntektsarbeid. De fleste pelsdyrbønder har en lokalisering som tilsier at flytting til områder, hvor de lettere kan få arbeid, vil føre til at man må investere mer i bolig enn det man har mulighet til å få for en tilsvarende bolig i mindre sentrale strøk. Alternativet vil være utstrakt pendling, med de uheldige konsekvenser det har både for den enkelte og samfunnet. Forbudet skaper derfor enorme ringvirkninger, som burde ha vært utredet i atskillig større grad enn det som per i dag er tilfellet.

Næringen mener det må fremlegges omstillingsmidler til arbeid utenfor landbruket. En slik omstilling forutsetter en nærmere vurdering, ettersom de pelsdyrbøndene som rammes, naturlig nok vil befinne seg på ulike stadier av livssyklusen. For de yngste bør det kunne avsettes midler til utdanning eller omskolering. Det vil her kunne være nærliggende å tenke på de ordningene som blant annet har vært benyttet ved overtallighet i Forsvaret, hvor det er blitt gitt lønn under utdanning i en periode på fire til fem år. For de pelsdyrbøndene som nærmer seg pensjonsalder, fremstår omskolering som mindre hensiktsmessig. I disse tilfellene bør det være vel så nærliggende å tilby dem det gjelder et engangsbeløp eller en årlig erstatning frem til oppnådd pensjonsalder.

Med en gjennomsnittsalder på over 50 år vil det for mange pelsdyrbønder være lite aktuelt og fremtidsrettet å foreta investeringer i ny produksjon. Etablering av svin eller fjørfeproduksjon, som gir tilsvarende sysselsettingseffekt som pelsdyr, vil for mange kreve investeringer i størrelsesorden 5 til 10 millioner kroner. Det vil dessuten være behov for mye tid til opplæring og oppfølging for å kunne lykkes i en ny produksjon. Finansiering av ny produksjonskapasitet krever tradisjonelt en vesentlig grad av egenfinansiering. For pelsdyrbønder som har investert i en produksjon og hvor investeringen uten et forbud fortsatt har en årelang horisont, vil det fremstå som lite interessant å først miste den fremtidige inntektsmuligheten som en etterhvert avskrevet pelsdyrgård gir, for så å egenfinansiere en ny og ukjent produksjon. For å lykkes med en ny og ukjent produksjon er erfaringen fra pelsdyrnæringen at det er nødvendig med tett oppfølging fra etablerte pelsdyrbønder og fagrådgivere. Mange pelsdyrgårder er lokalisert slik at dette vanskeliggjøres.

For så vidt gjelder forutsetningen om omstilling til annen landbruksvirksomhet på gården, bør departementet også vurdere om det som ledd i omstillingsprogrammet bør gis særlige regler av offentligrettslig karakter. Vi tenker da særlig på smidige overgangsordninger for de pelsdyrbøndene som har mulighet til omstilling til annen landbruksvirksomhet, men hvor denne er konsesjonsbelagt.

De pelsdyrbøndene som ikke har annet valg enn å avvikle, bør tilbys en fullstendig utkjøpsavtale for sine kapitalverdier, der staten overtar hele eiendommen. Dette må gjøres etter gjeldende ekspropriering sprinsipper.

Med hilsen

Norges Pelsdyralslag

Bertran Trane Skadsem

styreleder

© pekuas@gmx.de

© pekuas@gmx.de

© pekuas@gmx.de

© pekuas@gmx.de

© pekuas@gmx.de

© pekuas@gmx.de

VEDLEGG 1: ORDFØREROPPROP

Frittstående opprop fra norske ordførere om avvikling av pelsdyrnæringen i Norge:

En fortsatt bærekraftig framtid for pelsdyrnæringen

Vi er ordførere som støtter en fortsatt bærekraftig fremtid for pelsdyrnæringen. Landbruket er viktig for arbeidsplasser, verdiskapning og bosetting i våre kommuner, og pelsdyrnæringen er en del av distrikts-Norge. Pelsdyrnæringen bør få fortsette sin drift.

Etter omfattende utredningsarbeid av pelsdyrutvalget og stortingsmelding om pelsdyrnæringen, vedtok Stortinget 10. januar 2017 en bærekraftig utvikling for pelsdyrnæringen. Ett år senere varslet den utvidede regjeringen at næringen skal legges ned. Vi vet at bøndene i våre kommuner jobber hver dag for våre dyrs beste og tar dyrevelferden på alvor. Vi ser at næringen er blitt stadig bedre de siste årene, og ser hvor mye arbeid som blir lagt ned på gårdene. Norske pelsdyrbønder leverer pels i verdensklasse nettopp fordi de gjør jobben sin skikkelig.

Norge har heldigvis utarbeidet et av verdens strengeste regelverk for dyrevelferd, og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, leverte like før jul, på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet, et dyrevelferdsprogram. Dette arbeidet har stor faglig støtte, og gir, slik Stortinget vedtok i 2017, grunnlag for en fortsatt bærekraftig fremtid for pelsdyrnæringen.

Pelsdyrnæringen er det husdyrholdet som kontrolleres oftest av Mattilsynet. De fleste av tilsynene varsles ikke på forhånd. Mattilsynets rapporter de siste årene viser at tilsynsresultatene er bedret, og Mattilsynet skriver selv i sin årsrapport for 2016 at tilsynsresultatene er bedre for næringen enn tidligere og at dyreholdet følges tettere enn annet dyrehold. Det er en klar nedgang i antall regelbrudd og få alvorlige funn, som viser at den tette oppfølgningen har hatt effekt. Mattilsynet er de som skal føre tilsyn med dyreholdet, og Mattilsynets vurderinger må tillegges vekt når en hel næring skal vurderes. Norske pelsdyrgårder oppfyller kravene i regelverket og sørger for god dyrevelferd for det enkelte dyr.

Et lønnsomt landbruk er et landbruk som sørger for bosetting i distriktene. Våre kommuner er avhengig av lønnsomhet i landbruksnæringene hvis vi skal kunne tilby gode skoler, sykehjem og andre kommunale tjenester til våre innbyggere. Pelsdyrnæringen er en lønnsom del av landbruket, både som tilleggsinntekt og som hovedinntekt. Beslutninger om pelsdyrnæringen må tas på opparbeidet kunnskap, og ikke på et emosjonelt grunnlag.

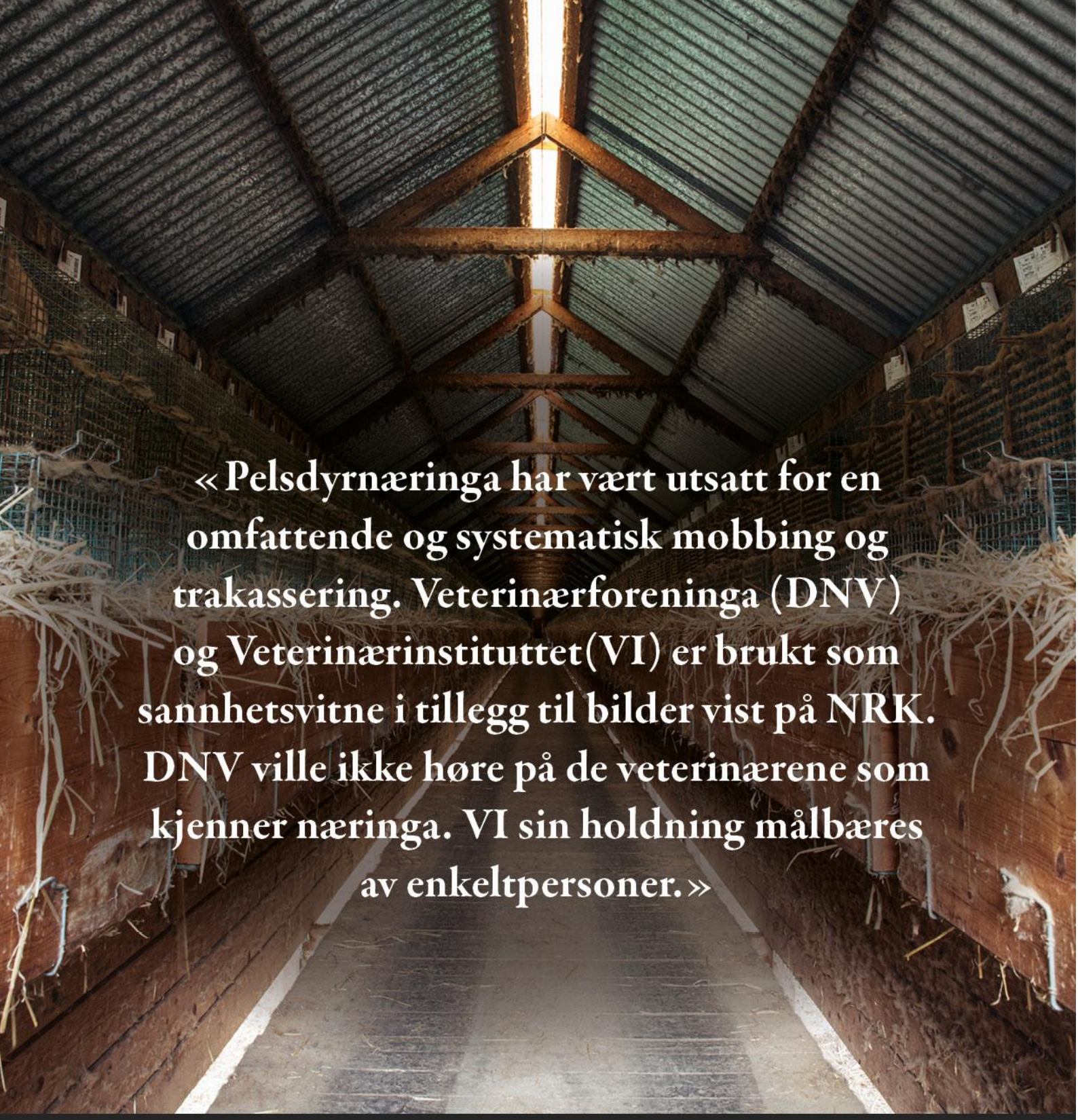
Pelsdyrnæringen er lønnsom og internasjonalt konkurransedyktig. Næringen har forbedret sitt arbeid og drift de siste årene. Næringen fortjener at regjeringen følger opp tidligere vedtatt politikk og gir pelsdyrnæringen en fortsatt bærekraftig fremtid. Vi som ordfører mener det er viktig for våre kommuner å ha et sikkert næringsgrunnlag og lønnsomhet i landbruket.

Vi oppfordrer til en fortsatt bærekraftig fremtid for pelsdyrnæringen i Norge.

Disse 131 ordførerne har signert oppropet for en fortsatt bærekraftig fremtid for pelsdyrnæringen:

Kommune	Navn	Parti
Agdenes	Oddvar Indergård	Felleslista for bygdeutvikling
Alvdal	Johnny Hagen	Arbeiderpartiet
Aure	Ingunn Oldervik Golmen	Senterpartiet
Ballangen	Per Kristian Arntzen	Senterpartiet
Bjerkreim	Torbjørn Ognedal	Senterpartiet
Bokn	Tormod Våga	Senterpartiet
Dovre	Bengt Fasteraune	Senterpartiet
Drangedal	Tor Peder Lohne	Senterpartiet
Egersund	Odd Stangeland	Arbeiderpartiet
Eide	Egil Strand	Høyre
Eidfjord	Anved Johan Tveit	Senterpartiet
Eidsvoll	John Erik Vika	Senterpartiet
Elverum	Erik Hanstad	Høyre
Engerdal	Lars Erik Hyllvang	Senterpartiet
Etnedal	Toril Grønbrekk	Arbeiderpartiet
Finnøy	Henrik Halleland	Kristelig Folkeparti
Flatanger	Olav Jørgen Bjørkås	Senterpartiet
Flesberg	Oddvar Garaas	Senterpartiet
Flå	Tor Egil Buøen	Bygdelista
Folldal	Hilde Frankmo Tveråen	Arbeiderpartiet
Fosnes	Trygve Johnny Sandvik	Fellesliste (Krf+Sp)
Fræna	Tove Henøen	Senterpartiet
Frøya	Berit Flåmo	Arbeiderpartiet
Gjemnes	Knut Sjømæling	Senterpartiet
Gjesdal	Frode Fjeldsbø	Arbeiderpartiet
Gloppen	Leidulf Gloppestad	Senterpartiet
Gol	Heidi Granli	Arbeiderpartiet
Gran	Willy Westerhagen	GBL
Grane	Bjørn Ivar Lamo	Arbeiderpartiet
Gulen	Hallvard Oppedal	Senterpartiet
Halsa	Ola Rognskog	Senterpartiet
Hamar	Einar Busterud	By- og bygdelista
Haram	Vebjørn Krogsæter	Senterpartiet
Hemne	Odd Jarle Svanem	Senterpartiet
Hemsedal	Oddvar Grøthe	Senterpartiet
Herøy	Arnulf Goksøyr	Høyre
Hitra	Ole Laurits Haugen	Arbeiderpartiet
Hjelmeland	Bjørn Laugaland	Senterpartiet
Hol	Petter Rukke	Arbeiderpartiet
Hole	Per Ragnvald Berger	Høyre
Holtålen	Jan Håvard Refsethås	Senterpartiet
Hyllestad	Morten Askvik	Senterpartiet
Hægebostad	Margrethe Handeland	Senterpartiet
Høylandet	Hege Nordheim-Viken	Senterpartiet
Hå	Jonas Skrettingland	Kristelig Folkeparti
Inderøy	Ida Stuberg	Senterpartiet
Jølster	Oddmund Klakegg	Senterpartiet
Klepp	Ane Mari Braut Nese	Høyre
Kongsberg	Kari Anne Sand	Senterpartiet
Kristiansund	Kjell Neergaard	Arbeiderpartiet
Krødsherad	Gustav Kalager	Arbeiderpartiet
Kvam	Jostein Ljones	Senterpartiet
Kvinesdal	Per Sverre Kvinlaug	Kristelig folkeparti
Kvitsøy	Mirjam Ydstebø	Kristelig Folkeparti
Kåfjord	Svein O Leiros	Senterpartiet
Leka	Per Helge Johansen	Senterpartiet
Lesja	Mariann Skotte	Senterpartiet
Levanger	Robert Svarva	Arbeiderpartiet
Lierne	Bente Estil	Arbeiderpartiet
Lom	Bjarne Eilof Holø	Senterpartiet
Luster	Ivar Kvalen	Senterpartiet
Marnardal	Helge Sandåker	Arbeiderpartiet
Meldal	Are Hilstad	Arbeiderpartiet
Melhus	Gunnar Krogstad	Arbeiderpartiet

Meråker	Kari Anita Furunes	Senterpartiet
Midsund	Odd Helge Gangstad	Senterpartiet
Midtre-Gauldal	Sivert Moen	Senterpartiet
Namdalseid	Steinar Lyngstad	Senterpartiet
Naustdal	Håkon Myrvang	Arbeiderpartiet
Nissedal	Halvor Homme	Arbeiderpartiet
Nord-Aurdal	Inger Torunn Klosbøle	Arbeiderpartiet
Norddal	Arne Sandnes	Senterpartiet
Nore og Uvdal	Eli Hovd Prestgården	Senterpartiet
Nærøy	Steinar Aspli	Senterpartiet
Oppdal	Kirsti Welander	Arbeiderpartiet
Orkdal	Oddbjørn Bang	Senterpartiet
Osen	John Einar Høvik	Arbeiderpartiet
Overhalla	Per Olav Tyldum	Senterpartiet
Re	Thorvald Hillestad	Senterpartiet
Rendalen	Norvald Illevold	Arbeiderpartiet
Rennebu	Ola Øie	Arbeiderpartiet
Rennesøy	Dagny Sunnanå Hausken	Senterpartiet
Rindal	Ola T. Heggem	Senterpartiet
Ringebu	Arne Fossmo	Arbeiderpartiet
Ringsaker	Anita Ihle Steen	Arbeiderpartiet
Rollag	Dag Lislien	Senterpartiet
Røros	Hans Vintervold	Arbeiderpartiet
Røyrvik	Hans Oskar Devik	Senterpartiet
Sandøy	Oddvar Myklebust	Arbeiderpartiet
Sauda	Asbjørn Birkeland	Senterpartiet
Selbu	Ole Morten Balstad	Arbeiderpartiet
Selje	Stein Robert Osdal	Kristelig folkeparti
Siljan	Kjell Abraham Sølverød	Senterpartiet
Sirdal	Thor Jørgen Tjørhom	Senterpartiet
Skaun	Jon P. Husby	Senterpartiet
Snillfjord	John Lernes	Arbeiderpartiet
Sokndal	Trond Arne Pedersen	Kristelig Folkeparti
Sola	Ole Ueland	Høyre
Songdalen	Johnny Greibesland	Senterpartiet
Steigen	Asle Schrøder	Senterpartiet
Stjørdal	Ivar Vigdenes	Senterpartiet
Strand	Irene Heng Lauvsnes	Høyre
Stranda	Jan Ove Tryggestad	Senterpartiet
Stryn	Sven Flo	Høyre
Surnadal	Lilly Gunn Nyheim	Arbeiderpartiet
Sykkylven	Odd Jostein Drotninghaug	Senterpartiet
Sør-Aurdal	Kåre Helland	Senterpartiet
Sør-Fron	Ole Tvete Muriteigen	Senterpartiet
Sørreisa	Jan-erik Nordahl	Senterpartiet
Sørreisa	Jan-Eirik Nordahl	Arbeiderpartiet
Time	Reinart Kverneland	Høyre
Tingvoll	Milly Bente Nørsett	Arbeiderpartiet
Tokke	Jarand Felland	Senterpartiet
Trysil	Erik Sletten	Senterpartiet
Træna	Per Pedersen	Kristelig Folkeparti
Trøgstad	Saxe Frøshaug	Senterpartiet
Tydal	Ole Bjarne Østby	Senterpartiet
Tynset	Merete Myhre Moen	Senterpartiet
Vang i Valdres	Vidar Eltun	Arbeiderpartiet
Vegårshei	Kirsten Helen Myren	Senterpartiet
Vennesla	Nils Olav Larsen	Kristelig folkeparti
Vestnes	Geir Inge Lien	Senterpartiet
Vik	Olav Turvoll	Senterpartiet
Vikna	Amund Hellesø	Arbeiderpartiet
Vindafjord	Ole Johan Vierdal	Senterpartiet
Ørsta	Stein Aam	Senterpartiet
Øystre Slidre	Kjell B. Melbybråten	Arbeiderpartiet
Ål	Solveig Vestenfor	Arbeiderpartiet
Åmot	Ole Gustav Narud	Senterpartiet
Åseral	Oddmund Ljosland	Senterpartiet
Åsnes	Ørjan Bue	Senterpartiet

« Pelsdyrnæringa har vært utsatt for en omfattende og systematisk mobbing og trakassering. Veterinærforeninga (DNV) og Veterinærinstituttet(VI) er brukt som sannhetsvitne i tillegg til bilder vist på NRK. DNV ville ikke høre på de veterinærene som kjenner næringa. VI sin holdning målbæres av enkeltpersoner. »

GUNNAR HYNNE

Veterinær, 30 års erfaring med pelsdyr, 40 år som veterinær, derav 10 år i Mattilsynet.

MARIE RATHE

Veterinær, 10 års erfaring med pelsdyr, 40 år som veterinær.

Adressa 19. februar 2018

VEDLEGG 2: VETERINÆROPPROP

Frittstående opprop fra norske veterinærer om avvikling av pelsdyrnæringen i Norge:

Veterinærer ønsker fortsatt bærekraftig fremtid for pelsdyrnæringen.

Pelsdyrnæringen har lykkes med en klar forbedring av dyrevelferden. Det er på bakgrunn av innstramningene i forskrift om hold av pelsdyr og næringens innføring av et obligatorisk kvalitetssikringssystem som inkluderer krav om helsetjeneste for alle pelsdyrbønder. Det er om lag 100 uavhengige, lokale veterinærer tilknyttet Helsetjenesten for pelsdyr. Ved de rutinemessige helseovervåkningsbesøk dokumenterer veterinærene alt arbeidet som utføres og resultatene dette gir.

Pelsdyrnæringen er det husdyrholdet som oftest kontrolleres av Mattilsynet. De fleste av tilsynene varsles ikke på forhånd. Mattilsynets rapporter de siste årene viser at tilsynsresultatene er bedret, og Mattilsynet har uttalt at de ikke finner flere avvik i pelsdyrnæringen enn i andre husdyrnæringen – til tross for strengere og flere tilsyn av pelsdyr.

Stortinget vedtok en bærekraftig utvikling av pelsdyrnæringen i 2017, etter en lang faglig og politisk prosess. Det ble en ro i næringen og man forventet forutsigbare rammebetingelser fremover, som også var hensikten med utredningen. Etter gjennomgangen ble regelverket for hold av pelsdyr strammet inn og det ble utviklet et dyrevelferdsprogram, for å heve velferden til pelsdyra ytterligere.

12 måneder senere ble Jeløya plattformen lagt frem med forslag om avvikling av pelsdyrnæringen. Dette forslaget er basert på en politisk hestehandel på bakrommet, for å få Venstre inn i regjering. Dette er en uakseptabel og udemokratisk prosess, og bryter med forventningene som ble skapt etter stortingsvedtaket i 2017.

Norge har et av verdens strengeste regelverk for velferd hos pelsdyr. Flere av dyrevelferdstiltakene som er implementert i pelsdyrnæringen, legges merke til både nasjonalt og internasjonalt. Andre husdyrnæringer innfører nå tiltak, som allerede er godt innarbeidet i pelsdyrnæringen, eksempelvis de rutinemessige veterinærbesøkene.

Et forbud mot hold av pelsdyr i Norge, vil føre til at det importeres og selges mer pelsverk, som er produsert under vesentlig dårligere forhold og med få kontroller. Ved å opprettholde bærekraftig utvikling av pelsdyrhold i Norge, kan vi fortsette å være et foregangsland – og dermed også bidra til å heve standarden for dyrevelferd internasjonalt.

Uansett husdyrnæring så skal dyrevelferd være i fokus og noe som etterstrebes. Dette arbeidet er dynamisk og man aldri blir «ferdig». Pelsdyrnæringen har vist både evne og vilje til å stadig tilpasse seg nye lover og regler. Det er høyt fokus på forskningsbasert kunnskap for å sikre dyras velferd hver eneste dag – og det ønsker vi at det fortsatt skal være.

Undertegnede veterinærer støtter en fortsatt bærekraftig fremtid for pelsdyrnæringen i Norge.

1. Marie Rathe, veterinær
2. Hege Askvik, veterinær
3. Oddfrid Vange Bergfjord, veterinær
4. Agnar Hunshamar, veterinær
5. Stine Bjerke Solstad, veterinær
6. Emilie Oldervik, veterinær i Norges Pelsdyralslag
7. Anne Berit Selle, veterinær
8. Dag Aasland, veterinær
9. John Erik Meland, veterinær
10. Rolf Magne Haukalid, veterinær
11. Elsa Siqveland, veterinær
12. Johan Haugen, veterinær
13. Mathilde Dæhlin, veterinærstudent 5.året
14. Anders Ivar Holt Hjetland, veterinær
15. Albertine Namork, veterinær
16. Jostein Lyngved, veterinær
17. Harald Skagemo, veterinær
18. Magne Pedersen, veterinær
19. Per M. Navelsaker, veterinær
20. Simon Tobias Kvasnes Reisvaag, veterinær
21. Merete Kalland, veterinær i Mattilsynet
22. Odd Jorulv Skjølberg, veterinær
23. Ingrid Flesland, veterinær
24. Tina Ulleberg, veterinær
25. Gunnar Søyland, veterinær
26. Pål Sindre Lundstad, veterinær
27. Per Kristian Groseth, veterinær
28. Lars Petter Overn Løken, veterinær
29. Marit Bergum, veterinær
30. Syver Kyllingstad, veterinær
31. Marit Drøpping Landsem, veterinær
32. Ingunn Melby, veterinær
33. Hege Falck-Andersen, veterinær
34. Per Oma, veterinær
35. Tonje Espvik, veterinær
36. Arnstein Kjøglum, veterinær
37. Harald Leikarnes, veterinær
38. Hans Gunnar Bruheim, veterinær
39. Ole Christian Kjenstad, veterinær
40. Irene Margaretha Loch, veterinær
41. Marianne Barstad Melle, veterinær
42. Øystein Skei, veterinær
43. Tor K. Bakken, veterinær
44. Geir Kvæstad, veterinær
45. Arild Hetland, veterinær
46. Marit Brevik, veterinær
47. Lars Bredahl, veterinær
48. Heidi Akselsen, veterinær
49. Marie Nøkling, veterinær i Mattilsynet
50. Vidar Nedrebø, veterinær
51. Frants Eirik Kvam, veterinær
52. Sveinung Haukalid, veterinær
53. Roy Thomas Leirvik, veterinær
54. Elin Charlotta Sjökvist, veterinær
55. Niek Schreijer, veterinær
56. Tor Formo, veterinær
57. Gunnar Nestgård Hynne, seniorinspektør/veterinær i Mattilsynet
58. Kjell Magne Hjørungdal, veterinær
59. Erik Roth, veterinær
60. Manuel Hans Fåssler, veterinær
61. Sveinn Gudmundsson, forsker og spesialveterinær, Veterinærinstituttet i Sandnes
62. Michaela Falk, forsker og veterinær, Veterinærinstituttet i Sandnes
63. Roger Andersen, veterinær
64. Gunnar Hofslundengen, veterinær

65. Nils Arne Amdal, veterinær
66. Celine Heimberg, veterinær
67. Karl Kleppe, veterinær
68. Anders Sæther Moen, veterinær
69. Ove Harald Fossen, veterinær
70. Randi Sørby, Førsteamanuensis ved NMBU
71. Magnar Sunde, veterinær
72. Benjamin Falnes, veterinær
73. Kristin Bakke Lajord, veterinær
74. Erik Ulven, veterinær
75. Kari-Anne Kløvstad, veterinær
76. Kåre B. Sunde, veterinær
77. Johanne Sørby, veterinær
78. Dag Fredrik Vatne, veterinær
79. Marianne Myhrer, veterinær
80. Kari Anne Sterten, veterinær
81. Wenche Farstad, veterinær/professor ved NMBU
82. Line Gertrud Lundstein, veterinær/spesialinspektør i Mattilsynet
83. Hans Robert Skei, veterinær
84. Olav Distad, veterinær
85. Sveinung Madland, veterinær
86. Lene Hausstätter, veterinær
87. Øyvind Mjølsnes, veterinær
88. Ragnhild Sølberg, veterinær
89. Geir Gjul, veterinær
90. Hanne Kristin Bjørndal, veterinær
91. Olav Arnt Reite, veterinær
92. Tor Edvard Løken, veterinær
93. Are Krohg, veterinær
94. Reidun Fattnes, veterinær
95. Øistein Larsen, veterinær
96. Gorm Sanson, veterinær
97. Birgit Brohaug, veterinær
98. Olav Skrutvold, veterinær
99. Per-Ole Tysland, veterinær
100. Linda Elstad, veterinær
101. Torhild Aarbergsbotten, veterinær